

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Diplomová práce

Svépomoc v občanském právu

Plzeň 2014

Jana Šmardová

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta právnická
Katedra občanského práva

Diplomová práce
Svépomoc v občanském právu

Vedoucí práce: JUDr. Jindřich Psutka, Ph.D.
Fakulta právnická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2014

Jana Šmardová

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně, a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

Plzeň, Březen 2014

.....

Ráda bych poděkovala vedoucímu své diplomové práce panu JUDr. Jindřichu Psutkovi, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady, trpělivost a připomínky, jimiž přispěl k jejímu vypracování.

Obsah

1. Úvod	6
2. Pojem svépomoc.....	8
2.1. Monopol státu.....	9
2.2. Svépomoc a moc.....	9
2.3. Svépomoc a svémoc	10
2.4. Defensivní (obranná) a ofensivní (útočná) svépomoc	11
2.5. Svépomoc a zásada rovnosti v soukromém právu.....	12
3. Svépomoc v moderním právu	14
3.1. Právní úprava v zákoně č. 40/1964 Sb.....	14
3.1.1. Z judikatury	17
3.2. Současná právní úprava	17
4. Způsoby ochrany občanského subjektivního práva.....	24
4.1. Pojem subjektivní právo	24
4.2. Ochrana subjektivního práva.....	24
4.2.1. Ochrana poskytovaná soudy.....	25
4.3. Ochrana držby	29
4.3.1. Držba.....	29
4.3.2. Ochrana držby.....	30
5. Zvláštní instituty související se svépomocí.....	36
5.1. Nutná obrana vs. krajní nouze.....	36
5.1.1. Občanskoprávní úprava ve srovnání s trestněprávní	38
5.2. Nutná obrana	38
5.2.1. Nutná obrana v platném občanském zákoníku	40
5.3. Krajní nouze	44
5.3.1. Krajní nouze v platném občanském zákoníku.....	46
6. Závěr	50
7. Resume.....	54
8. Literatura.....	55

1. Úvod

Předmětem mé diplomové práce je „Svépomoc v občanském právu“. Svépomoc je zařazena do úvodu v obecné části občanského zákoníku a představuje jeden ze způsobů ochrany subjektivního práva. Znamená jedinou výjimku, kdy si může každý přiměřeným způsobem pomoci k svému právu sám vlastní mocí a silou, pokud je jeho právo ohroženo a pokud je zřejmé, že by zásah veřejné moci přišel pozdě. Ochrana subjektivních práv prostupuje celým právním řádem a v subjektivním smyslu spočívá zejména na aktivitě oprávněného, do jehož práva bylo zasaženo.

Toto téma mě zaujalo, a tudíž jsem si ho vybrala, vzhledem k jeho jedinečnosti v dnešní společnosti, ale i vzhledem k tomu, že je to zvláštní ochrana, se kterou však může přijít do styku každý jednotlivec. V občanském zákoníku se k ní přímo vztahuje pouze jeden paragraf, a jelikož je v moderním právu omezena pouze v tom ohledu, jestliže je to opravdu nevyhnutelné, chci proniknout do problematiky hlouběji.

Práce se skládá včetně úvodu a závěru celkem z šesti samostatných kapitol. Již po zmíněné úvodní části následuje kapitola spojená pouze se svépomocí. Vymezuji v ní pojem svépomoci z obecného hlediska, kde jsem vyzdvihla její základní charakteristiku a situace, za kterých zákon svépomoc dovoluje jako výjimku ze zásady, že ochrana porušených nebo ohrožených práv je výhradním oprávněním státu. Samozřejmě se svépomocí ve vzájemném vztahu srovnávám moc jako prostředek k vynucování obecně závazných pravidel lidského chování, poté v její další podkapitole vysvětluji rozdíly mezi svépomocí a svémocí. Do této kapitoly spadá též definsivní (obránná) a ofensivní (útočná) svépomoc, kde se věnuji jejich záměrům právní úpravě. A v neposlední řadě nesmím zapomenout na zásadu rovnosti, která prostupuje celým právním řádem.

Ve třetí kapitole se zaměřuji na svépomoc v moderním právu, konkrétně se jedná o občanský zákoník č. 40/1964 Sb., kde se zmiňuji o zákoníku samotném, ale speciálně o podmínkách, jež bylo nutné naplnit, aby se nejednalo o vybočení z dovolené svépomoci. Nejdůležitější je ale část o současné právní úpravě. Shledávám zde nutné objasnit hlavní myšlenku platného občanského zákoníku a následně pak dvě nové skutkové podstaty nynější svépomoci.

Aby bylo jisté, že existují ještě další možnosti ochrany občanského subjektivního práva, zavádím pozornost na soudní ochranu, která v sobě obsahuje i legitimní očekávání. Dále se v ní zabývám ochranou držby a žalobami na ochranu držby.

Poslední kapitola pojednává o institutech se svépomocí souvisejících. Jedná se o nutnou obranu a krajní nouzi. V této části čtenáře poukazuji na jejich obecné pojetí a následně rozebírám jejich základní znaky.

Za cíl své práce považuji celkový přehled svépomoci v občanském právu jako výjimečného prostředku ochrany subjektivního práva, dalších prostředků na ochranu subjektivního práva a zvláštních druhů svépomoci, a to vše speciálně v nové platné právní úpravě, která podle mého názoru ještě není v současné společnosti dostatečně zažita, a tudíž spatřuji za nutné se tímto problémem zabývat detailněji.

Předkládaná práce vychází hlavně z metody deskripce, komparativní metody a analýzy. Na jejich základě se pokusím popsat nastudovanou problematiku, porovnat pojmy, s nimiž je pracováno, a provést rozbor stěžejních ustanovení.

Literatura pro problematiku spojenou se svépomocí v občanském právu by měla být z mého hlediska rozsáhlejší hlavně ve spojení s novou úpravou, jíž se jistě doufám ještě dočkáme. Čerpala jsem z největší části z vědeckých publikací a z odborných článků, jejichž obsah je pro mé téma velkým přínosem. Ovšem jako stěžejní publikace bych zmínila komentář k občanskému zákoníku od Jiřího Švestky, Jana Dvořáka, Josefa Fialy a kol. v aktuálním znění zabývající se svépomocí, komentář Jiřího Spáčila k věcným právům a Prevenciu a zodpovědnost v občianskom práve, jejímž autorem je Štefan Luby.

2. Pojem svépomoc

Svépomoc mohla hrát při ochraně soukromých práv roli jen v primitivních společnostech, kde souvisela s pojmem soukromé pomsty a odvety.

Svépomoc jakožto ochrana práva vlastním jednáním nemůže být ani v současném právu subjektům práva zcela zakázána. Proto se výjimečně připouští za splnění podmínek striktně vymezujících a omezujících.¹

Nejdříve je zapotřebí upozornit na systematické zařazení svépomoci v úvodu obecné části občanského zákoníku. Z toho vyplývá logický a jasný výsledek, že svépomoc může mít své uplatnění jak stran majetkových práv, tak i co se týká práv ryze osobních.²

Svépomoc se používá pro aktuální situace a případy, kdy by ochrana soudní přišla pozdě nebo by nepřišla vůbec. V takových případech není možné žádat po osobě, jejíž práva jsou zasažena, aby nemohla na ochranu svých práv jednat vlastní silou sama, pokud chce nebo není vyhnutí tak učinit. Tudíž oprávněný subjekt, jehož právo bylo bezprostředně ohroženo či porušeno, se výjimečně může bránit i svépomocí. Svépomoc se zakládá na tom, že si oprávněný subjekt vynucuje realizaci svého práva vlastní silou a mocí v mezích zákona, a to bez pomoci třetích osob.³

Pro podstatu svépomoci bylo důležité oddělení moci soukromé a veřejné a zároveň stála na těchto principech:

- (1) kdo míní, že jsou jeho práva zkrácena, nemá o tom sám rozhodovat, ale
- (2) musí se obrátit na soud nebo jiný příslušný orgán, který rozhodne, zda mu takové právo přísluší, a
- (3) není-li rozhodnutí splněno dobrovolně, má plnění vymoci zvláštní výkonný orgán

A právě svépomoc patří mezi jednu výjimek, která je pro české právo příznačná. Právo odděluje institucionalizací svépomoci soukromé násilí zákonem aprobované a reprobované.

¹ELIÁŠ, K. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek. Praha: Linde, 2008, s. 73

²ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁRKOVÁ, M. et al. Občanský zákoník I. Komentář. Praha: C.H.Beck, 2009, s. 98

³ŠVESTKA, J., JEHLIČKA, O., ŠKÁRKOVÁ, M. a kol. Občanský zákoník, komentář. 10. vydání, Praha: C.H.Beck, 2006, s. 72

Nejdříve musím vysvětlit situace, za kterých zákon svépomoc dovoluje jako výjimku ze zásady, že ochrana porušených nebo ohrožených práv je výlučným oprávněním (samozřejmě i povinností) státu a to za účelem, pokud se chceme zaobírat následky nedovolené svépomoci. Tato zásada je v současných právních řádech takřka respektována, kdy v některých je určena výslovně, v jiných ji teorie vyvozuje z ustanovení přiznávajících svépomoc jako výjimku.⁴

Mezi základní situace svépomoci patří např. prodej zadržené věci nebo zástavy podle zadržovacího práva jinak než soudním (veškerým jiným úředním) prodejem. Specifickým je prodej zadržené či zastavené věci tím, že se při prodeji nepřímou překonává odpor ke splnění zajištěné povinnosti, prodej zástavy je většinou závislý na přivolení povinného.⁵

2.1. Monopol státu

Státu výlučně přísluší rozhodování všech právních sporů a každé rozhodnutí jiných než státních orgánů (např. smírčích soudců) musí být přezkoumatelné státními orgány výkonu soudnictví. Toto vše se označuje jako monopol státu v nalézání a vynucování práva. Ani smírčí soudnictví nelze tedy považovat za prolomení státního monopolu v oblasti poskytování právní ochrany.

Z výhradního práva státu na zajišťování a uplatňování právního řádu také vyplývá, že žádný soukromoprávní subjekt není oprávněn se právní ochrany vzdát. Tento princip přísně dodržují také všechny mezinárodní konvence o ochraně lidských práv a základních svobod. V Ústavě České republiky se proto, jak už je výše zmíněno, vylučuje zakotvené základní právo na soudní ochranu vůči státu. Člověk tak může sám disponovat vynutitelností právních norem.⁶

2.2. Svépomoc a moc

Svépomoc ve srovnání s mocí co se po právní stránce týče je definována jako „*možnost přinutit někoho, aby se choval určitým způsobem, i když se tak sám chovat nechce*“ (a postihnout ho sankcí za to, že se tak nechová). Zpravidla je to moc donutit adresáty práva, aby se chovali podle práva, tzn. zmíněná vynutitelnost zachování práva. Z hlediska právně-filozofického se ovšem hlavní

⁴HRDLIČKA, J. Civilní následky nedovolené svépomoci. Právník. 1971, s. 408

⁵PULKRÁBEK, Z. Svépomoc v soukromém právu. Právní rozhledy. 2001, č. 7, s. 304

⁶MACUR, J. Svépomoc v právním řádu České republiky. Právní rozhledy. 1996, č. 3, s. 98

problém týká moci tvořit právo, tj. stanovit obecná závazná pravidla lidského chování. Moc vynucovat jejich dodržování vyplývá z moci vytvářet je.⁷

Pojem moc může být zárukou (garantem) svobody, a celkově svobodného rozvoje společnosti i jednotlivců. Jestliže moc dává záruku svobody, zároveň ji garantuje. Úkolem moci v současné společnosti je chránit svobodu a svobodný rozvoj každého. Podstatnou složkou garantované svobody přitom je stanovení právních limitů svobody. Nebudou-li zřetelné hranice svobody, nebude svoboda žádná.⁸

Případná nefunkčnost moci, jež směřuje proti porušení práva, znamená nežádoucí stav, proto v takovýchto případech nastupuje svépomoc, aby si dopomohla k tomu, k čemu jí moc státu více pomoci nemůže nebo nechce. Stát, který jen nečinně přihlíží k porušování práva, podkopává si tím vlastní existenci.⁹ Je nutné, aby právní a mocenské prostředky byly ve vzájemném souladu. Nakládání pouze s mocí bez právního základu je totiž pro jednotlivce i společnost stejně nebezpečné jako „právní řád“, jehož nositelé nejsou oprávněni použít potřebné mocenské prostředky k jeho prosazení.¹⁰

2.3. Svépomoc a svémoc

Právo v České republice používá pojmy svépomoc a svémoc, jejichž význam je ale rozdílný. Tato terminologie vznikla v 19. století překladem německých slov *Selbsthilfe* a *Eigenmacht* rozlišujících dovolené a nedovolené použití vlastní moci.¹¹ Svépomoc má význam v tom, že dotyčný pomáhá sám sobě vlastní mocí a vlastními prostředky k tomu, na co má v souladu se svým míněním právo. Je to pomoc svá, tudíž se na ní nepodílí ani cizí účast, zvláště pak moc veřejná. Zatímco svémoc spočívá ve svévoli, libovůli, především v nedovoleném zmocnění se věci nebo práva, vlastně užití své vlastní moci směřující k tomu, aby jednající dosáhl něčeho, na co na rozdíl od svépomoci nemá právo ani podle

⁷KNAPP, V. Teorie práva. 1. vydání, Praha: C.H.Beck, 1995, s. 43

⁸GERLOCH A. Teorie práva. 4. vydání, Plzeň: Aleš Čeněk s.r.o., 2007, s. 293

⁹MENOUŠEK A. Moc a právo. Právník. 1901, s. 491

¹⁰MACUR., J. Svépomoc v právním řádu České republiky. Právní rozhledy. 1996, č. 3, s. 97

¹¹SPÁČIL, J., ŠVESTKA, J., ŠKÁRKOVÁ, M. et al. Občanský zákoník I. Komentář. 2. vydání, Praha: C.H.Beck, 2009, s. 96 - 97

svého vědomí.¹² V platném občanském zákoníku poukazují na § 1003, který upravuje ochranu proti svémocnému rušení držby).¹³

Pro pole působnosti soukromého práva není důvod k záměně pojmů svépomoc za svémoc.¹⁴

Zákon striktně odlišuje chování svépomocné a svémocné. Svépomoc je vždy aprobována (schválená, dovolená), naproti tomu je svémoc zásadně reprobována (zakázaná). Od počátku se mělo na vědomí, tedy právo bralo v potaz, že ve vzájemném styku jednajících dochází k užití moci a násilí právem podle povahy věci dovolených nebo zakázaných.¹⁵ Dovolená svépomoc se rovná mezím zákonného povolení, nedovolená svépomoc z těchto mezí excesem vybočuje.¹⁶

2.4. Defensivní (obránná) a ofensivní (útočná) svépomoc

Jestliže budeme bádát po různých variantách zásahu souvisejících se svépomocí, dojdeme k závěru, že se zásahy dělí na konání a opomenutí. Právní učení rozlišovalo defensivní a ofensivní svépomoc. Defensivní svépomoc lze srovnat s obranou proti zásahu v podobě konání a ofensivní s obranou proti opomenutí.

Záměrem první je napravit daný protiprávní stav, naproti tomu má druhá za cíl zachování daného právního stavu. Při stanovisku hierarchie hájených hodnot (i z hlediska zásady *quieta non movere*) je potřeba dát přednost svépomoci obranné, což se projeví i v zákonné úpravě. Pokud bychom hodnotili přípustnost svépomoci, je spornější svépomoc ofensivní.¹⁷ Obecně se stanoví, že defenzivní svépomoc, označovaná někdy také jako nutná obrana, je povolena v mnohem větším měřítku než svépomoc útočná (ofenzivní), která bývá v některých právních úpravách připuštěna hlavně ve vztahu k bezprostřednímu útoku na právo, kde je potřebné a odůvodněné jednat ráz naráz (*in cintinenti*).¹⁸

Základ pojmu svépomoci spočívá vždy v konání, nikdy v opomenutí. V případě kdy např. neplatné vypovězení smlouvy pronajímatelem o nájmu bytu

¹²ELIÁŠ, K. Proč se svépomoci říká svépomoc. Právní rozhledy. 2003, č. 10, s. 498

¹³ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. et al. Občanský zákoník. Komentář. Svazek 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 66

¹⁴ELIÁŠ, K. Proč se svépomoci říká svépomoc. Právní rozhledy. 2003, č. 10, s. 498

¹⁵ŠVESTKA, J., JEHLIČKA, O., ŠKÁRKOVÁ, M. a kol. Občanský zákoník, komentář. 10. vydání, Praha: C.H.Beck, 2006, s. 73

¹⁶SPÁČIL, J., ŠVESTKA, J., ŠKÁRKOVÁ, M. et al. Občanský zákoník I. Komentář. 2. vydání, Praha: C.H.Beck, 2009, s. 97

¹⁷HRDLIČKA, J. Civilní následky nedovolené svépomoci. Právník. 1971, s. 408

¹⁸ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁRKOVÁ, M. et al. Občanský zákoník I. Komentář. Praha: C.H.Beck, 2009, s. 98

a odmítnutí nájemce vyklidit byt, nejedná svépomocně. Takové chování nájemce nenahrazuje místo státní moci, nepřimíjí ke splnění povinnosti. Nájemce se nemusí domáhat svého práva soudně, to musí učinit jen ten, kdo má za cíl někoho k něčemu násilím donutit, v tomto případě k vystěhování či k narušení práva, které spočívá v užívání předmětu nájmu, jestliže pronajímatel uplatňuje svou vůli násilím. Svépomoc představuje obrana nájemce proti tomuto násilí. Neplatná výpověď či požadavek vyklidit byt se netýká práva nájemce, je možné dále byt užívat, až rušení jisté intenzity toto způsobuje (minima non curat praetor).¹⁹

Základem demokratické společnosti by mělo být vytváření účinných postupů a způsobů, kterými se lidé mohou společensky a politicky domáhat toho, aby stát napravil následky způsobené jeho orgány, které též neplní své povinnosti plynoucí ze zákonů a Ústavy. Toto je zásada, která je obsahem právě demokratické společnosti.²⁰

2.5. Svépomoc a zásada rovnosti v soukromém právu

Zákaz svépomoci a zásada rovnosti spolu také souvisí. Svoboda a rovnost jsou ve vzájemně spojené, protože omezení svobody musí platit pro všechny stejně (princip rovnoprávnosti, rovnosti před zákonem).²¹ Rovnost je projevem integrační funkce a svoboda je projevem funkce separační. Obě zásady jsou stěžejní pro postavení soukromého práva v jeho individuálním i sociálním rozměru.²²

Mezi zásadní patří i hodnota právní jistoty, tj. nikdo, kdo se chová dovoleným způsobem, nemůže být postižen, jsou-li omezení všichni stejně, a pokud někdo zasáhne do svobody jednotlivce právem zajišťované, vždy se domůže ochrany.²³

V době, kdy přijdeme na svět, nejsme ani svobodní ani rovní, do takového stavu jsme uváděni, to ovšem platí už od pradávna. V prvním velkém antickém právním systému – římském právu, který velice ovlivnil současné právo se svoboda (libertas) vymezovala jako „*přirozená možnost činit, co je komu libo, nebrání-li mu v tom násilí nebo právo*“ a pojem rovnosti (aequitas) byl v samém

¹⁹PULKRÁBEK, Z. Svépomoc v soukromém právu. Právní rozhledy. 2001, č. 7, s. 304

²⁰MACUR, J. Svépomoc v právním řádu České republiky. Právní rozhledy. 1996, č. 3, s. 99

²¹GERLOCH, A. Teorie práva. 4. vydání, Plzeň, Aleš Čeněk s.r.o., 2007, s. 282

²²HURDÍK, J., LAVICKÝ, P. Systém zásad soukromého práva. Svazek č. 381. Dotisk 1. Vydání. Masarykova univerzita. Brno: Tribun s.r.o., 2010, s. 106

²³GERLOCH, A. Teorie práva. 4. vydání, Plzeň: Aleš Čeněk s.r.o., 2007, s. 282

základu římského chápání spravedlnosti.²⁴ Dnes ovšem pojmy svoboda a rovnost mají jiný význam. Jejich nynější význam vznikl teprve ve druhé polovině 18. století v době osvícenství.²⁵

Podstatné je v této souvislosti rozlišení akcesorické rovnosti, která je vázána na určitý právní status a tomu odpovídající rozsah práv a povinností, a rovnosti neakcesorické, principálně vylučující diskriminaci v relaci k určitým standardům (např. národnost, majetek, rasa, náboženské vyznání, politické přesvědčení atd.).²⁶

V soukromém právu není nutná absolutní rovnost každého s každým. Zákodárce se ale musí vyvarovat libovůle, pokud by se chtěl od této zásady odchýlit a také tím nesmí samozřejmě dojít k zásahu některého dalšího základního práva nebo svobody.²⁷

Výklad pojmu rovnosti je nesnadně vysvětlitelný a nelze ho charakterizovat jednou definicí, proto to některé autory směřuje k rezignovanému názoru, že obsah rovnosti vlastně neexistuje.

Podstatou pro řešení problematiky rovnosti jsou dvě hlediska a to ideologické a systémově strukturní.

Zásada rovnosti tedy reprezentuje etapu procesu formování regulace společenských vztahů pomocí soukromého práva, v níž se „*apriorní svoboda konfrontuje s požadavky rovnosti, aby následně dosáhla svého cíle ve vyváženosti individuální (svobodně) a sociální (na rovnosti založené) pozice, tedy ve spravedlnosti, ekvitě, rovnováze zúčastněných zájmů*“.²⁸

²⁴KNAPP, V. Teorie práva. 1. vydání, Praha: C.H.Beck, 1995, s. 15

²⁵KNAPP, V. Teorie práva. 1. vydání, Praha: C.H.Beck, 1995, s. 14

²⁶GERLOCH, A. Teorie práva. 4. vydání, Plzeň: Aleš Čeněk s.r.o., 2007, s. 283

²⁷HURDÍK, J., LAVICKÝ, P. Systém zásad soukromého práva. Svazek č. 381. Dotisk 1. Vydání 1. Masarykova univerzita. Brno: Tribun s.r.o., 2010, s. 114

²⁸HURDÍK, J., LAVICKÝ, P. Systém zásad soukromého práva. Svazek č. 381. Dotisk 1. Vydání 1. Masarykova univerzita. Brno: Tribun s.r.o., 2010, s. 116 – 117

3. Svépomoc v moderním právu

V současném právu je svépomoc jako forma ochrany subjektivních práv zredukována jen na zcela nezbytnou míru.²⁹

Setkáváme se s podstatně rozdílnými názory na podmínky a možnosti uplatňování svépomoci. Názory některých autorů si stojí na striktním omezení prosazování práv svépomocí, názory jiných jsou zcela rozdílné a přicházejí zejména z oblasti hospodářské a podnikatelské praxe a zdůrazňují nezbytnost mnohem širšího uplatňování svépomoci, které je podle jejich názoru vzhledem k naléhavým potřebám současného praktického života a celkovou společenskou situací zapotřebí.³⁰

3.1. Právní úprava v zákoně č. 40/1964 Sb.

Už na konci padesátých let se začalo volat po nové úpravě občanského kodexu, protože platný občanský zákoník „*plně neodráží poměry a vztahy, které se v naší společnosti v dané etapě vývoje socialismu vytvořily*“.

Občanský zákoník z roku 1964 byl v originálním znění uveden preambulí a obsah byl rozdělen na úvodní Zásady občanskoprávních vztahů (čl. I až VIII), na osm částí a obsahuje 524 paragrafů. Pojednání a ochrana občanskoprávních vztahů byla začleněna do části první. Dále se svépomoc objevovala v dalších částech jako například ochrana vlastnictví včetně sousedských práv se nacházela v části druhé apod.

Tento zákoník byl několikrát novelizován a doplňován. Původní občanský zákoník změnila speciální novelizace po listopadu roku 1989. Následkem toho je význam i pro samotné postavení občanského práva v nynějším systému právního řádu.

V důsledku veškerých změn v občanském zákoníku se občanské právo znovu stalo stěžejním pramenem soukromého práva, a tak se občanský zákoník opět vydal na cestu množství evropských civilních kodifikací, navazujících na kodifikační tradice osmnáctého a devatenáctého století.

²⁹ŠVESTKA, J., JEHLIČKA, O., ŠKÁRKOVÁ, M. a kol. Občanský zákoník, komentář. 10. vydání, Praha: C.H.Beck, 2006, s. 72

³⁰MACUR, J. Svépomoc v právním řádu České republiky. Právní rozhledy. 1996, č. 3, s. 97

Nejen občanský zákoník ale i další kodifikace jako je obchodní zákoník a řada dalších významných právních norem směřovaly k vytvoření základů právního státu.³¹

Občanský zákoník č. 40/1964 Sb. byl v platnosti až do nedávné doby a svépomoc upravuje v § 6: Jestliže hrozí neoprávněný zásah do práva bezprostředně, může ten, kdo je takto ohrožen, přiměřeným způsobem zásah sám odvrátit.³²

Tento zásadní paragraf občanského zákoníku je obecnou úpravou svépomoci a obsahuje zákonné předpoklady legality dovolené svépomoci:

- a) neoprávněnost zásahu do práva
- b) bezprostřednost takového zásahu
- c) svépomoc musí být provedena prostředky přiměřenými intenzitě, nebezpečí a způsobu zásahu (tak např. již v minulosti bylo shledáno, že postavení samostřílu k ochraně proti zlodějům není přiměřenou obranou proti hrozícímu útoku zloděje)
- d) svépomoc může být vykonána ohroženým zásahem, nikoliv třetí osobou (případně jeho zákonný zástupce nebo zmocněnec).³³

Zákon vysvětloval bezprostředně hrozící neoprávněný zásah tak, že je tím myšlen neoprávněný zásah, který „teprve“ hrozí, anebo který sice již začal, ale dosud neskončil. Naproti tomu pokud nastane útok sice protiprávní, ale fakticky klidový stav, tak podle § 6 ObčZ už postupovat nelze.³⁴

Tento paragraf zakazoval užít svépomoc proti trvajícím zásahům. Část teoretiků i právě s tímto stanoviskem sympatizují. Naopak někteří teoretici se však přiklánějí k tomu, že v určitých případech (např. únos), je užití svépomoci i proti trvajícím zásahům spravedlivé.³⁵

Podle názoru Josefa Macura útok na zájem chráněný zákonem trvá stále a pokračuje až do té doby, kdy je obnoven právní stav. Prosté uplynutí času nemůže podle výše uvedeného názoru učinit právně relevantním takové jednání, jež je v rozporu se zákonem. Josef Macur vyvozuje, že možnost uplatnění

³¹SCHELLOVÁ, I., SCHELLE, K. Civilní kodexy 1811-1950-1964. Masarykova univerzita, právnická fakulta v nakladatelství Doplněk, s. 32 - 35

³²zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 6

³³ŠVESTKA, J., JEHLÍČKA, O., ŠKÁRKOVÁ, M. a kol. Občanský zákoník, komentář. 10. vydání, Praha: C.H.Beck, 2006, s. 74

³⁴HRUDA, J. Svěpomoc v právu proti nekalé soutěži. Právní rozhledy. 2013, č. 10, s. 344

³⁵JANEČKOVÁ, E., HORÁLEK, V., ELIÁŠ, K. et al. Encyklopedie pojmů nového soukromého práva, Praha: Linde, 2012, s. 152

svépomoci nemohou být omezovány pouze na případy ohrožení. Jak uvádí, „*Jestliže obrana je možná již proti ohrožení (nebezpečí), tím spíše je možná proti útoku, tj. protiprávnímu stavu*“.³⁶

Přiměřenost neboli zásada proporcionality při odvracení hrozícího neoprávněného zásahu do práva se vykládala tak, že při ochraně svého práva musí ohrožený postupovat tak, aby nezpůsobil nepřiměřenou újmu té, jež mu z tohoto neoprávněného zásahu hrozí. Znamenalo by to vybočení z dovolené svépomoci (tzv. *exces*), a tudíž by je jednalo o protiprávní jednání.

Užití svépomoci by mělo být v občanskoprávních vztazích spíše výjimkou. Subjekty k ochraně svých práv měli používat hlavně státních orgánů, kterými jsou soudy.

Z tohoto vyplývalo, že není možné se svépomocně bránit oprávněnému zásahu (zásahu činěnému v souladu se zákonem, např. výkon rozhodnutí apod.)³⁷

Přiměřenost byla spíše obecným požadavkem přiměřenosti práva nebo přiměřenosti právní regulace. Knapp považuje tento požadavek jako jeden ze stěžejních přívlasků právního státu. Dále jej Knapp vysvětluje v první řadě jako princip přiměřenosti zasahování do oblasti osobních zájmů občana. Každý jedinec je svobodný a právní ustanovení by je měly zkracovat ve svých právech v mezích nutnosti.³⁸

Svépomoc souvisela hned s ust. § 1 odst. 1 občanského zákoníku a to, že: Úprava občanskoprávních vztahů přispívá k naplňování občanskoprávních práv a svobod, zejména ochrany osobnosti a nedotknutelnosti vlastnictví. Občanský zákoník tedy vycházel z obecné zásady, že svépomoc se může užít tam, kde se nelze účinně dovolat podpory veřejné moci. Je tak následkem doslovného znění ust. § 6 občanského zákoníku, ale také z jeho systematického řazení ve vztahu k § 4: Proti tomu, kdo právo ohrozí nebo poruší, lze se domáhat ochrany u orgánu, který je k tomu povolán. Není-li v zákoně stanoveno něco jiného, je tímto orgánem soud, hlavní myšlenkou tohoto paragrafu bylo právo občanů na soudní ochranu a povinnost státu tuto ochranu poskytnout ve vztahu s povinností nezasahovat do práva na svépomoc.

³⁶MACUR, J. Svépomoc v právním řádu České republiky. Právní rozhledy. 1996, č. 3, s. 97

³⁷PLECITÝ, V., KOCOUREK, J., HLAVSA, P. Civilní kodexy, Občanský zákoník, Občanský soudní řád, Výklad, judikatura, související předpisy. EUROUNION, Praha, 2001, s. 23

³⁸KNAPP, V. Člověk, občan a právo. Právník, 1992, č. 1, s. 10 citováno dle HURDÍK, J., LAVICKÝ, P. Systém zásad soukromého práva. Svazek č. 381. Dotisk 1. Vydání 1. Masarykova univerzita. Brno: Tribun s.r.o., 2010, s. 139

Dále pak vyplývala též z § 5 obč. zák.: Došlo-li ke zřejmému zásahu do pokojného stavu, lze se domáhat ochrany u příslušného orgánu státní správy. Ten může předběžně zásah zakázat nebo uložit, aby byl obnoven předešlý stav. Tím není dotčeno právo domáhat se ochrany u soudu.³⁹

3.1.1. Z judikatury

Zákonem stanovené podmínky nebyly splněny například v případě, kdy žalobkyně jakožto pronajímatelka v době skončení nájemního vztahu, jež skončil výpovědí, vykonala bez ohledu na výkon soudního rozhodnutí vyklizení žalovaných z předmětného bytu do přístřeší, které zaopatřila, a na žalovaných požaduje náhradu nákladů, jež jí na základě vystěhování a uložení věcí žalovaných do náhradních prostor atd. vznikly.

Žalobkyně však není oprávněna sama vykonat soudní rozhodnutí, pokud jí nehrozí takový bezprostřední zásah do jeho práv, který by jí neumožňoval k realizaci práva, přiznaného soudním rozhodnutím, užít standardní postup výkonem rozhodnutí. Byla tudíž povinna řídit se až rozhodnutím o nařízení výkonu rozhodnutí vyklizením bytu a jestliže oponovala tím, že postupovala v souladu s ustanovením § 6 občanského zákoníku, upravujícího svépomocné jednání, soud prvního stupně to následně zdůvodnil tak, že toto ustanovení upravuje tzv. dovolenou svépomoc, jejíž legalita je vázána na dodržení zákonem stanovených podmínek, jež v tomto případě splněny nebyly.⁴⁰

3.2. Současná právní úprava

Podstatou a cílem nového občanského zákoníku (NOZ) je (s ohledem na některé výjimky) upravit veškeré soukromoprávní vztahy v jednom kodexu. Speciálně se nový občanský zákoník zabývá demokratickými právními tradicemi, dále pak i principy a standardy soukromého práva v Evropě.⁴¹

Zdrojem nového občanského zákoníku není platný zákoník, jeho základem se stal vládní návrh československého občanského zákoníku z r. 1937, který

³⁹zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník. § 1, § 4, § 5

⁴⁰Rozsudek ze dne 6. 9. 2007, sp. zn. 25 Cdo 365/2006

⁴¹Nový občanský zákoník. Obecná část. Moderní úrava vyzkoušeného a tradičního. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/obecna-cast/obecne/>

vystupuje jako modernizovaná verze obecného zákoníku občanského (ABGB) z roku 1811⁴² v jeho konfrontaci s novějšími evropskými zákoníky (speciálně německým a švýcarským). Kromě zmíněných zákoníků nový občanský zákoník však nacházel podněty i v současných aplikovaných zahraničních úpravách, a to především v zákoníku německém, švýcarském, rakouském, italském a nizozemském.⁴³

Hlavní myšlenka platného kodexu je, že jsou lidé schopni si soukromé záležitosti urovnat sami podle svých zájmů a potřeb moudřeji, než jim to dokáže nadiktovat stát, a že je pouze jejich záležitostí, jak se svým soukromím naloží. Jeho účelem je tedy poskytnout možnosti k využití, stanovit pravidla pro vyřešení sporů a doplnit taková právní pravidla, aby strany mohli dát do pořádku věci, které sami nevyřeší.⁴⁴

Vytváří se zde respekt k iniciativě jednotlivce, dosáhnout jeho volnosti a poskytnout mu co nejširší ochranu. Ten kdo myslí hlavně na svůj klid, může předpokládat, že nyní po přijetí zákoníku bude s lidmi více práce. Kdo upřednostňuje mocenské postavení a zájem jakkoliv rozhodovat o soukromých záležitostech člověka, jistě není spokojen, že ho nový kodex omezuje. Kdo prahne po moci, rozhodně netouží po tom, aby byl vázán zákonem. A naopak tomu, koho právo není silná stránka, bude potěšen za navržená pravidla. Kodex má být středem mezi oběma extrémami.⁴⁵

Zásadní zásady občanského zákoníku jsou:

- a) *vypracovat kodexy vycházející z respektu ke středoevropskému právnímu myšlení*
- b) *vytvořit zákoník srovnávající se s evropskou právní a kulturní konvencí*
- c) *rozejít se s myšlenkovým světem socialistického práva*⁴⁶

⁴²ELIÁŠ, K. Návrh českého občanského zákoníku: snaha o změnu paradigmat. In Reforma súkromého práva a srednej a východnej Európe. Sborník príspevků z konference X. Lubyho právnické dni. Bratislava: IURA EDITION, 2009 s. 309 a 311. citováno dle HANDLAR, J. Nový občanský zákoník – nenaplněná východiska. Právní rozhledy. č. 23, Brno, 2010, s. 845

⁴³Nový občanský zákoník. Obecná část. Moderní úrava vyzkoušeného a tradičního. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/obecna-cast/obecne/>

⁴⁴ELIÁŠ, K. a kol. Občanské právo pro každého. Pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 24

⁴⁵ELIÁŠ, K. Další etapa zrodu. Právní rádce, č. 4, 2008, s. 1

⁴⁶Nový občanský zákoník. Obecná část. Moderní úrava vyzkoušeného a tradičního. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/obecna-cast/obecne/>

Nový občanský zákoník obsahuje 3081 paragrafů a přináší nejen kompletní rekodifikaci soukromého práva ale mimo jiné i řadu terminologických překážek týkajících se pojmosloví. Současně s tímto je člověk v podstatě donucen vzhledem k nově nastalé situaci, se ptát na otázky, které by ho za normálních okolností zřejmě ani nenapadly. Osnova zákoníku při návrhu úpravy soukromých práv používala pojem „svépomoc“, výklad tohoto slova je zřejmě každému alespoň ve svém základě znám. Po zveřejnění této části návrhu byla zveřejněna i ostrá kritika pojmu „svépomoci“ s odůvodněním, že správný termín je „svémoc“, jelikož oprávněná osoba použije své vlastní moci.⁴⁷

Nový občanský zákoník č. 89/2012 Sb. upravuje svépomoc v § 14 takto:

- (1) Každý si může přiměřeným způsobem pomoci k svému právu sám, je-li jeho právo ohroženo a je-li zřejmé, že by zásah veřejné moci přišel pozdě.
- (2) Hrozí-li neoprávněný zásah do práva bezprostředně, může jej každý, kdo je takto ohrožen, odvrátit úsilím a prostředky, které se osobě v jeho postavení musí jevit vzhledem k okolnostem jako přiměřené. Směřuje-li však svépomoc jen k zajištění práva, které by bylo jinak zmařeno, musí se ten, kdo k ní přikročil, obrátit bez zbytečného odkladu na příslušný orgán veřejné moci.⁴⁸

Svépomoc je případ, kdy subjektivní práva osoby, která vychází ze soukromoprávních vztahů, nemohou být chráněna standardními a dalo by se říci méně konfliktními řešeními jako je soudní ochrana a ochrana držby.⁴⁹

Odstavec první nejdříve stanoví, že si každý může přiměřeným způsobem pomoci sám, za předpokladu že:

- jeho občanské subjektivní právo je ohroženo hrozícím útokem ze strany někoho jiného
- a je-li zřejmé, že by zásah veřejné moci přišel pozdě⁵⁰
- na ochranu svého subjektivního soukromého práva jedná sám subjekt tohoto práva.⁵¹ Vedle ohroženého může svépomoc užít

⁴⁷ELIÁŠ, K. Proč se svépomoci říká svépomoc. Právní rozhledy. 2003, č. 10, s. 494

⁴⁸zákon č. 89/2012 Sb., nový občanský zákoník. § 14

⁴⁹Odpovědnost za škodu Mgr. Marek Doleček. Dostupné na <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/opu-odpovednost-za-skodu-4756.html#!>

⁵⁰DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 339

⁵¹ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. et al. Občanský zákoník. Komentář. Svazek 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 65

i jeho zákonný zástupce či osoba ohroženým zmocněná. Jednání těchto osob se pak v dané situaci přičítají přímo ohroženému.⁵²

Platí to ale i opačně: „*mimosoudní obranná opatření jsou jen tehdy přípustná, když by soudní pomoc přišla příliš pozdě, nebo nedostačila*“⁵³

V důvodové zprávě se píše, že si může každý pomoci sám, nelze tedy požadovat, aby osoba, jejíž soukromá práva jsou nějakým způsobem narušena, pasivně čekala na pomoc státu nebo orgánu disponující veřejnou mocí, když té se nedostává, anebo vzhledem k akutnosti nebezpečí ani nemůže přijít včas. Na základě toho se vytyčují podmínky pro výkon svépomoci a pomáhá se tak osobě jakožto ohroženému.⁵⁴

Obecné vymezení svépomoci popsané v § 14 odst. 1 doplňuje zákon dvěma zvláštními případy svépomoci:

První z nich se vztahuje na případy bezprostředně hrozícího neoprávněného zásahu do subjektivních soukromých práv. Každý, kdo je takovým bezprostředně hrozícím zásahem ohrožen, může vlastní silou a přiměřenými prostředky zachovat, popř. obnovit stav.

Podmínky dovolené svépomoci v tomto případě jsou:

1. Neoprávněnost hrozícího zásahu se vysvětluje tak, že zásah musí být v rozporu s právem.⁵⁵ Subjektivní právo musí být ohroženo, aniž by ten, kdo právo ohrožuje, byl k tomu oprávněn. Svépomoc proti svépomoci lze připustit pouze, pokud jde o exces.
2. Zásahem se rozumí zásah do subjektivního práva (např. práva vlastnického, práva držby, ale i smluvního např. práva nájemce, obecně nelze vyloučit ani zásah do práva osobnostního).⁵⁶
3. Zásah musí bezprostředně hrozit, z toho vyplývá, že nesmí být ukončen. Svépomoc vzhledem k tomu dovolena jen proti zásahu, který se připravuje nebo trvá (ale neskončil).⁵⁷ V takové situaci

⁵²FIALA, J., KINDL, M. et al. Občanský zákoník. Komentář. I. díl. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, s. 29

⁵³HAMANN, L., DRÁBEK, J. in op. cit. sub 8, s. 22, s odkazem na CALMANN, R. Der unlautere Wettbewerb. Kommentar. Mannheim: Verlag J. Bensheimer, 1929, s. 103. citováno dle HRUDA, J. Svépomoc v právu proti nekalé soutěži. Právní rozhledy, 2013, č. 10, s. 345

⁵⁴Důvodová zpráva k § 14 na Obczan, komunitní portál o rekodifikaci; dostupné na <https://obczan.cz/zakon/noz/cast-prvni/hlava-i/dil-3?do=detail-item-43-comments-item-199-switchExpanded>

⁵⁵ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. et al. Občanský zákoník. Komentář. Svazek 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 65 - 66

⁵⁶ELIÁŠ, K. Občanský zákoník. Velký akademický komentář, Svazek 1. Praha: Linde, 2008, s. 74

⁵⁷ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. et al. Občanský zákoník. Komentář. Svazek 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 65 - 66

může ten, jehož právo bylo takto ohroženo nebo porušeno, sám svépomocně zásah odvrátit. Je k tomu ale povinen použít pouze přiměřených prostředků. To znamená, že při ochraně svého práva nesmí tomu, kdo ho ohrožuje, způsobit újmu nepřiměřenou té, která mu ze zásahu hrozí nebo vzniká.⁵⁸

4. Ohrožené právo je jeho subjektivní právo resp. faktické postavení, které bylo zasaženo. Nenáleží sem zásah nezmocněné třetí osoby.⁵⁹
5. Úsilí a prostředky osoby jednající musí být přiměřené. Návod na výklad přiměřenosti dává důvodová zpráva, která vyzdvihuje posun nové právní úpravy od dosavadního striktního posuzování přiměřenosti úsilí k hlediskům subjektivním, tj. k hledisku osoby a postavení ohroženého. Pro zhodnocení přiměřenosti úsilí a prostředků použitých svépomocně jednajícím bude proto důležité, jestli by je za přiměřené považovala každá rozumně jednající osoba, pokud by se ocitla v postavení, v němž je ohrožená osoba.

Odst. 2 zanechává striktní úpravy, jež dosud byla v platnosti objektivně posuzovaného „přiměřeného způsobu“, kterým má být svépomocí nepřiměřený bezprostřední zásah odvrácen, ale přichází s koncepcí, že dovolenost způsobu svépomoci je podmíněna tím, jak by přiměřenost vnímal člověk v postavení ohroženého subjektu.⁶⁰ Jeho znění (po vzoru německého zákoníku BGB - Bürgerliches Gesetzbuch, § 230:

- 1) Svépomoc by neměla přesahovat hranice nutné k odvrácení nebezpečí.
- 2) V případě zabavení majetku, pokud je výkon navrhován, je možné žádat o zabavení majetku.
- 3) V případě zadržení dlužníka, pokud je znovu na svobodě, se požádá o osobní bezpečnost a řízení se koná u okresního soudu v okrese, kde se zatčení koná, dlužník je tak okamžitě postaven před soud.
- 4) Je-li žádost o zatčení zpožděna nebo odmítnuta, návracení odebrané věci a vydáním zadržené osoby musí být provedeno okamžitě.)⁶¹

⁵⁸ŠVESTKA, J., DVORČÁK, J. Občanské právo hmotné 1. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, s. 233

⁵⁹ELIÁŠ, K. Občanský zákoník. Velký akademický komentář, Svazek 1. Praha: Linde, 2008, s. 74

⁶⁰Důvodová zpráva k § 14 na Obczan, komunitní portál o rekodifikaci; dostupné na <https://obczan.cz/zakon/noz/cast-prvni/hlava-i/dil-3?do=detail-item-43-comments-item-199-switchExpanded>

⁶¹BAMBERGER, H., G., ROTH, H. Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 1, München: C.H.Beck, 2003, s. 679

Tento odstavec je zvláštní případ svépomoci, kdy svépomocné jednání má zabezpečit subjektivní právo, jež by bylo jinak porušeno (např. při zadržení zloděje). Na základě toho se musí ten, kdo svépomocného jednání využil, obrátit na orgán veřejné moci.⁶² Toto ustanovení je aplikovatelné na např. pomoc soukromé ostrahy v supermarketu či ostrahy na fotbalových či jiných hřištích, nebo také číšník může zadržet hosta, jestliže chce odejít bez placení. Jedná se o přijetí toho, co již judikovala dosavadní judikatura.⁶³

Právní úprava platná do konce roku 2013 se o podobných případech vůbec nezmiňovala, pamatovala pouze na zadržení osoby, která byla přistihena při trestném činu nebo bezprostředně poté.⁶⁴ Legislativně neupraven tedy zůstal postup proti osobám podezřelým z přestupku nebo civilního deliktu. „Normativní síla fakticity“, tedy reálné chování lidí a jejich představy o tom, co je správné, v podstatě samy uzpůsobily výklad předchozího občanského zákoníku. Tuto proměnu ustanovení jen potvrzuje.⁶⁵

„Nejvyšší soud již v roce 2006 dovedl, že pokud byl obviněný z přestupku přistihen pracovníky bezpečnostní agentury při odcizení zboží, a byl jimi vyzván k prokázání totožnosti a umožnění provedení osobní prohlídky za účelem nalézt odcizené zboží, lze na věc použít ustanovení o svépomoci podle § 6 OZ 1964. Podle NS „pracovníci bezpečnostní služby v daném případě naplnili podmínky svépomoci podle § 6 OZ 1964, neboť tím, že přistihli obviněného při drobné krádeži zboží v obchodním domě, obviněný neoprávněně zasáhl do práv majitele tohoto obchodu, a pokud by nebyl zajištěn, hrozilo, že s odcizeným zbožím odejde. Ze všech těchto zjištění vyplývá, že pracovníci bezpečnostní služby se za prokázaných okolností k obviněnému chovali přiměřeně, neboť nejprve vyzvali, aby je následoval do služební místnosti. Zde obviněného pouze slovně vyzývali, aniž by jakékoliv konkrétní úkony konali, aby prokázal totožnost, a aby jim dobrovolně umožnil provedení osobní prohlídky, což jsou skutečnosti, které vyplývají ze skutkových zjištění. Je však vhodné poznamenat, že [...] obviněnému bylo dáno na výběr, zda se dobrovolně podrobí osobní

⁶²DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 341

⁶³Usnesení nejvyššího soudu ze dne 17. 5. 2006, sp. zn. 8 Tdo 572/2006 nebo rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 9. 9. 2010, sp. zn. 1 As 34/2010 citováno dle BEZOUŠKA, P., PIECHOWICZOVÁ, L. Nový občanský zákoník. Nejdůležitější změny. 1. vydání, Olomouc: ANAG, 2013, s. 23

⁶⁴zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád. § 76 odst. 2

⁶⁵ZDENĚK KÚHN. Zadržení zloděje v samoobsluze podle nového občanského zákoníku.

Dostupné na http://jinepravo.blogspot.cz/2013/05/zadrzeni-zlodeje-v-samoobsluze-podle_10.html

prohlídce nebo zda počká na příjezd Policie České republiky, přičemž z žádného provedeného důkazu nevyplývá, že by zamýšleli provést takovou osobní prohlídku proti vůli obviněného anebo že by dokonce již činili jakékoli úkony směřující k vynucení si takové osobní prohlídky.“ Soud zdůraznil, že postup pracovníků bezpečnostní služby byl ve vztahu k osobě podezřelé z krádeže korektní, slušný a odpovídal podmínkám svépomoci. Proto proti úkonům pracovníků bezpečnostní služby nebyla připuštěna nutná obrana, neboť z jejich stran šlo o výkon práva“.⁶⁶

⁶⁶Usnesení NS ze dne 17. 5. 2006, sp. zn. 8 Tdo 572/2006. Dostupné ne <http://kraken.slv.cz/8Tdo572/2006>

4. Způsoby ochrany občanského subjektivního práva

4.1. Pojem subjektivní právo

Subjektivní právo je odlišné od objektivního práva tím, že je definováno obvykle jako objektivním právem stanovená a objektivním právem garantovaná míra možného chování oprávněné osoby.

Důležité je, aby subjektivní právo obsahovalo nárok, jinak není možné takovému subjektivnímu právu poskytnout ochranu.⁶⁷ Nárok se vysvětluje vlastností subjektivního práva, umožňující domáhat se ochrany subjektivního práva buď u státního orgánu, nebo u jiného subjektu v případě, že to dovoluje zákon, případně ve vymezených případech prostřednictvím svépomoci. Nárok je existenčně vázán na subjektivní právo, tzn. že nárok bez subjektivního práva existovat nemůže, naproti tomu subjektivní právo bez nároku existovat může.⁶⁸

4.2. Ochrana subjektivního práva

Občanské subjektivní právo je chráněno vlastně celým právním řádem, jedná se o ochranu kompletní. Chování, kterým je občanské subjektivní právo nějakým způsobem porušováno, se vnímá jako protiprávní, a to ze stránky i jiných částí právního řádu, nejen z občanského práva. Jedná se hlavně o správní nebo trestní právo.

Mezi prostředky ochrany patří soudní sporné řízení, v řízení v občanskoprávních věcech neboli v civilním procesu. Výjimečně se může ochrana uskutečnit svépomocí (§ 14) a zvláštní situací svépomocí je ochrana držby (§ 1003 a násl.).⁶⁹

K tomuto ještě náleží některá další pravidla, např. ohledně předvídatelnosti rozhodnutí (§ 13). Ten, kdo se domáhá právní ochrany, může bez jakýchkoliv pochybností očekávat, že jeho právní případ bude rozhodnut podobně jako jiný

⁶⁷FIALA, J., HURDÍK, J., KORECKÁ, V. et al. Lexikon občanské právo. 3. svazek, Ostrava: Sagit, 1997, s. 348

⁶⁸HURDÍK, J., HRUŠÁKOVÁ, M. Úvod do soukromého práva. 2. vydání, Brno: MU, 2002, s. 144

⁶⁹DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 334

právní případ, který již byl rozhodnut, a který se s jeho právním případem shoduje v podstatných znacích. Jestliže byl jeho právní případ rozhodnut jinak, má oprávněný právo na přesnou obhajobu této odchylky.⁷⁰

Právo na soudní ochranu zakotvuje v České republice čl. 36 odst. 1 Listiny. To znamená, že při zásahu do práva na spravedlivý proces, se může každý obrátit na Ústavní soud, jež má povinnost práva dotčeného chránit. Dále pak stanovuje toto právo Evropská úmluva o ochraně lidských práv a svobod, jejímž obsahem je právo dovolat se ochrany též u Evropského soudu pro lidská práva (ESLP) sídlící ve Francii ve Štrasburku.⁷¹ Evropský soud pro lidská práva se bude na základě takové stížnosti zabývat otázkou, zda soudní ochrana subjektivních práv soukromoprávní povahy byla stěžovateli poskytnuta v souladu s Evropskou úmluvou.⁷²

V této kapitole bych se chtěla věnovat dalšími jinými prostředky ochrany občanského subjektivního práva než je svépomoc (viz předchozí kapitoly), a to právě, jak už jsem výše zmínila, právem na soudní ochranu a ochranou držby – posesorní ochrana (§ 1003 a násl.).

4.2.1. Ochrana poskytovaná soudy

Právo na soudní ochranu je vyjádřeno v § 12: Každý, kdo se cítí ve svém právu zkrácen, může se domáhat ochrany u orgánu vykonávajícího veřejnou moc (dále jen „orgán veřejné moci“). Není-li v zákoně stanoveno něco jiného, je tímto orgánem veřejné moci soud.⁷³

Soudní ochrana práv spadá do základního způsobu ochrany práv v soukromém právu. Výjimečně je v soukromém právu možná i svépomoc, jejíž výklad se nachází v předešlých kapitolách.⁷⁴

Pod pojmem „zkrácení“ práva je třeba rozumět nejen přímý zásah do práva či jeho porušení, ale např. také jeho ohrožení.⁷⁵

⁷⁰nový občanský zákoník. Obecná část. Úpravy v NOZ. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/obecna-cast/predmet-upravy/>

⁷¹DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 335

⁷²ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. et al. Občanský zákoník. Komentář. 1 svazek. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. s. 55

⁷³zákon č. 89/2012 Sb., nový občanský zákoník. § 12

⁷⁴ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. et al. Občanský zákoník. Komentář. 1 svazek. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. s. 54

Respektování a dodržování pravidel práva zajišťuje veřejná moc, pod jejímž vlivem se zákon vyhlašuje, a která má mocenské prostředky, jak dodržování takových právních pravidel vynutit. V tom spočívá funkce práva. Proto je každý oprávněn, kdo se cítí ve svém právu zkrácen, žádat ochrany u příslušného orgánu veřejné moci.⁷⁶ Aby oprávněná osoba dosáhla svého práva na soudní ochranu, je nutné, aby soudní ochrana byla zbavena jakýchkoliv překážek, a dále musí být soudní proces spravedlivý. Z práva na spravedlivý proces proto vyplývají podmínky pro soud a soudce a následně pak i procesní pravidla, která garantují, že soudní ochrana bude spravedlivá a účinná.⁷⁷

Tomu, kdo žádá ochranu od orgánu veřejné moci a existuje-li takový orgán nadaný veřejnou mocí, musí hledět na to, aby se dotyčnému dostalo včasného rozhodnutí odpovídajícího zákonu. V případě že se veřejná moc takto nechová, jestliže jsou s rozhodnutím zbytečné průtahy, pak se osoba, která se na soud nebo správní či jiný orgán obrací, ocitá ve stavu nejistoty a trpí tím újmu. Z toho vyplývá, aby příslušný orgán postupoval tak, aby osoba dožadující se rozhodnutí nezůstala v takovém stavu po dobu neúměrnou povaze konkrétního případu. Vydáním rozhodnutí, jímž se žadatel nevyhoví, není odepřením spravedlnosti, naopak pokud je tomu tak, pokud veřejná moc nekoná, i když podle zákona a povahy věci konat má.

V právním státě tak vlastní prvořadou úlohu v tomto směru soud a v případech zvlášť určených i jiný orgán veřejné moci.⁷⁸ Soudy jsou nezávislé orgány, které mají za úkol výkon soudnictví právním řádem. Protože jsou justičními orgány, zajišťují nestranné vedení sporu a spravedlivé rozhodování ve věcech občanskoprávních, pracovních, rodinných a obchodních. Pokud o věcech na základě zákona nerozhodují jiné orgány.⁷⁹

Strany se mohou dohodnout, že jejich projev vůle bude zhotoven ve formě notářského zápisu, mohou si také ujednat i to, že notářský zápis bude obstarán doložkou vykonatelnosti, vyhnou se tak nalézání práva soudem. Ta ze stran, které vykonatelné oprávnění náleží, se může při nesplnění povinnosti domáhat bez

⁷⁵BEZOUŠKA, P., PIECHOWICZOVÁ, L. Nový občanský zákoník. Nejdůležitější změny. 1. vydání, Olomouc: ANAG, 2013, s. 21

⁷⁶ELIÁŠ, K. a kol. Občanské právo pro každého. Pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 32

⁷⁷DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. Občanské právo hmotné. I.díl: Obecná část. 1. svazek. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 336

⁷⁸ELIÁŠ, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou a důvodovou zprávou a rejstříkem. Ostrava: Sagit, 2012, s. 71

⁷⁹HOLUB, M. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání, Praha: Linde, 2003, s. 41 - 42

dalšího exekuce. Avšak ani exekuce není dnes výhradní záležitostí státní výsosti, kromě exekučního řízení vykonávaného soudy formou výkonu rozhodnutí jsou oprávněni provádět exekuci i soukromí exekutoři.⁸⁰

Civilní proces

Soudní řízení, ve kterém se soudní ochrana občanských práv v subjektivním smyslu realizuje, se nazývá občanské soudní řízení, jinými slovy civilní proces. Základním principem je činnost soudu a procesních stran v mezích stanovených procesních pravidel, která docílí autoritativního (závazného a vynutitelného) rozhodnutí soudu. Takové rozhodnutí je pak spatřováno za závazné a vynutitelné zejména proti vůli toho, komu se rozhodnutím ukládá nějaká povinnost.⁸¹

V případě, kdy jedna strana tvrdí, že druhá má vůči ní povinnost, a naopak druhá strana to zavrhuje, je povinnost soudu, aby zjistil, komu právo náleží a autoritativně rozhodl o existenci či neexistenci povinnosti splnit. Následně je tedy uložena povinnost splnit a není-li ani poté splněna, nastupuje vynucení povinnosti veřejnou mocí (exekucí). Soukromoprávní prostředky mohou nastoupit na místo státní výsosti v případech, kdy si strany sjednají rozhodčí smlouvu či rozhodčí doložku. Vyřadí tím pro svůj majetkový spor pravomoc soudu a předá rozhodnutí někomu jinému.⁸²

Zásady, které ovládají soukromé právo, ovládají i civilní proces. Proto má civilní proces dvě základní podoby, a to řízení sporné a řízení nesporné.⁸³

Sporné řízení je soudní řízení o dvoustranných právních vztazích. Stranami sporného řízení jsou žalobce a žalovaný. Mezi těmito stranami vystupuje soud jako nestranný „rozhodčí“.⁸⁴ Jednání sice řídí, ale je přitom omezen vůlí žalobce a žalovaného. Sporným řízením prostupují zásady, které odpovídají povaze

⁸⁰ELIÁŠ, K. a kol. Občanské právo pro každého. Pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku. Praha: Wolters Kluwer, 2013, s. 32

⁸¹DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. Občanské právo hmotné. Díl první: Obecná část. 1. svazek. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 336

⁸²ELIÁŠ, K. a kol. Občanské právo pro každého. Pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku. Praha: Wolters Kluwer, 2013, s. 32

⁸³ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. et al. Občanský zákoník. Komentář. 1. svazek. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. s. 55

⁸⁴http://cs.wikipedia.org/wiki/Sporn%C3%A9_%C5%99%C3%ADzen%C3%AD

podstatných zásad soukromého práva, jde speciálně o autonomii vůle a rovnosti. Jedná se především o zásadu dispoziční a projednací.⁸⁵

Zásada dispoziční znamená, že soud nemůže řízení zahájit z vlastní vůle ani z úřední povinnosti, ale jen na návrh procesní strany, kterým je žalobce. Rozhodne-li se žalobce ve sporu nepokračovat a žalobu vezme zpět, soud je povinen řízení zastavit. Procesní strany zde vystupují jako „páni“ sporu.

Zásada projednací znamená, že soud zpravidla provádí jen ty důkazy, jež strany navrhnou.⁸⁶

Nesporné řízení se naopak řídí zásadou oficiality a zásadou vyšetřovací. To znamená, že účastníci nesporného řízení řízením disponovat nemohou, stejně tak jako nemohou disponovat jeho předmětem. V nesporném řízení soud zjišťuje, v důsledku zásady vyšetřovací, skutkový stav bez ohledu na procesní aktivitu účastníků řízení. Procesní strany mají taktéž povinnost tvrzení a povinnost důkazní, nenesou však procesní odpovědnost za jejich nesplnění. Soud musí skutkový stav potřebný pro jeho rozhodnutí zjistit bez ohledu na jejich aktivitu, protože na rozhodnutí je v těchto řízeních veřejný zájem. V nesporném řízení se projednává okruh záležitostí, jež stanoví zákonodárce (podobu řízení nesporného má např. řízení ve věcech péče o nezletilé).⁸⁷

Legitimní očekávání

Občanský zákoník č. 89/2012 Sb. v § 13 jednoznačně zakotvuje jako obecný princip tzv. důvodné očekávání, jedná se obecné zakotvení ochrany subjektivních práv.⁸⁸

„Každý, kdo se domáhá právní ochrany, může důvodně očekávat, že jeho právní případ bude rozhodnut obdobně jako jiný právní případ, který již byl rozhodnut, a který se s jeho právním případem shoduje v podstatných znacích; byl-li právní případ rozhodnut jinak, má každý, kdo se domáhá právní ochrany, právo na přesvědčivé vysvětlení důvodu této odchylky“.⁸⁹

⁸⁵ŠVESTKA, J., DVORÁK, J., FIALA, J. et al. Občanský zákoník. Komentář. 1 svazek. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. s. 55

⁸⁶http://cs.wikipedia.org/wiki/Sporn%C3%A9_%C5%99%C3%ADzen%C3%AD

⁸⁷ŠVESTKA, J., DVORÁK, J., FIALA, J. et al. Občanský zákoník. Komentář. 1 svazek. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. s. 56

⁸⁸DVORÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. Občanské právo hmotné. Díl první: Obecná část. 1. svazek. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 336

⁸⁹zákon č. 89/2012 Sb., nový občanský zákoník. § 13

Kodifikace obsahuje § 13, který sem byl zařazen s myšlenkou na rizika, jimiž může ovlivnit soukromý život rozhodování v rámci abstraktních formulací, obecných pojmů nebo generálních klazulí. Konceptně je vázán na doktrínu *stare decisis*, v českém překladu to znamená - setrvat na rozhodnutém.⁹⁰ Zároveň ale nelze založit uchování rozhodovací praxe. I přestože zůstala mnohá ustanovení a pravidla občanského zákoníku č. 40/1964 Sb. ve svých podstatách stejná od schválení nového občanského zákoníku, jsou vykládána a uplatňována jinak než v r. 1964. Vzhledem k tomu se nezakládá právo osoby na stejné právní posouzení jeho právního případu jako už rozhodnutých typově shodných právních případů, ale je důležité jeho právo na jasné vysvětlení, pokud by měl být jeho právní případ rozhodnut rozdílně. Faktické změny psaného práva se tak neplánuje bránit cestou jeho aplikace. Historický vývoj každého práva se nějakým způsobem mění, a to i když zákon trvá bez formální změny. Této vývojové skutečnosti by ani striktní zákonné ustanovení nedokázalo zabránit.⁹¹

4.3. Ochrana držby

4.3.1. Držba

Držba je právní institut vysvětlený jako faktické ovládnutí objektu právního obchodu a s vlastnickou vůlí držitele. Zpravidla je to vlastník, u kterého se vyskytuje tato situace. Kromě vlastníka ale může nastat i u osoby, která sice fakticky vlastnické právo k věci nemá, ale je v dobré víře, že vlastnické právo k předmětu získala (např. proto, že neoprávněný jí převedl vlastnické právo k předmětu). Nehledě na to může držba vzniknout i tomu, kdo předmět odcizil nebo klamně vyloudil apod. Následkem těchto tří druhů držeb jsou odlišná právní postavení, různá práva a různé povinnosti.

Právní úprava platná do konce roku 2013 rozlišovala držitele oprávněného a neoprávněného, nová úprava se ale vrací k pojetí tří hledisek držby – řádné, poctivé a pravé (a jejich opozit). Současně je zmínka o vyvratitelné právní domněnce držby řádné poctivé a pravé.⁹²

⁹⁰ELIÁŠ, K. a kol. Občanské právo pro každého. Pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 35

⁹¹ELIÁŠ, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou a důvodovou zprávou a rejstříkem. Ostrava: Sagit, 2012, s. 72

⁹²ELIÁŠ, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou a důvodovou zprávou a rejstříkem. Ostrava: Sagit, 2012, s. 434

4.3.2. Ochrana držby

Platný občanský zákoník vypustil pravidlo podobné dosavadnímu § 5 občanského zákoníku č. 40/1964 Sb. (ochrana pokojného stavu), v němž do působnosti orgánu státní správy patřila posesorní ochrana. Nyní se tyto případy řeší na základě soudní ochrany držby (§ 1003 a násl).⁹³ Zákodárce se tak rozhodl, protože je bezdůvodné poskytovat ochranu pokojného stavu obecně. Hlavní je zabezpečit ochranu právě vždy v souvislosti s držbou. Touto změnou byly současně vyřešeny přetrvávající teoretické spory o tom, zda tyto svou povahou občanskoprávní záležitosti mají spadat pod pravomoc soudů nebo správních orgánů.⁹⁴ Ochrany své držby se držitel může domáhat tedy i u soudu. Protože držiteli ale stačí pouze dokázat, že věc ve své moci měl a že ho někdo věci nuceně nebo podvodně zbavil, stanoví se krátké lhůty, v nich se lze soudní ochrany držby domáhat.⁹⁵

I přesto, že je držba brána jako faktický stav, náleží držiteli právní ochrana ve dvou skutečnostech a to, pokud je v držbě rušen, nebo že byl držitel držby zbaven, respektive byl z držby vypuzen.⁹⁶

K §1003 nového občanského zákoníku:

- 1) Držbu není nikdo oprávněn svémocně rušit. Kdo byl v držbě rušen, může se domáhat, aby se rušitel rušení zdržel a vše uvedl v předešlý stav.⁹⁷

Aby mohla být žaloba uplatněna, je podmínkou držba žalobce a její svémocné rušení žalovaným, tomu náleží jen omezený okruh námitek proti této žalobě. Nemůže zejména namítat, že ruší na základě svého soukromého práva.

Žaloba pro rušení držby má mnoho shodných podmínek s žalobou pro vypuzení z držby (§ 1007).

Rušením držby je každé omezování držitele ve výkonu drženého práva, může jít o právo vlastnické nebo jiné, nejde-li ovšem o vypuzení z držby (proti tomu poskytuje ochranu žaloba podle § 1007). V případě držby vlastnického

⁹³BEZOUŠKA, P., PIECHOWICZOVÁ, L. Nový občanský zákoník. Nejdůležitější změny. 1. vydání, Olomouc: ANAG, 2013, s. 21

⁹⁴DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. Občanské právo hmotné. Díl první: Obecná část. 1. svazek. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 342

⁹⁵ELIÁŠ, K. a kol. Občanské právo pro každého. Pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 194

⁹⁶ELIÁŠ, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou a důvodovou zprávou a rejstříkem. Ostrava: Sagit, 2012, s. 436

⁹⁷SVEJKOVSKÝ, J. a kol. Nový občanský zákoník. Srovnání nové a současné úpravy občanského práva. 1. vydání, Praha: C.H.Beck, 2012, s. 232

práva půjde zejména o jednání, proti němuž by se vlastník mohl bránit negatrní žalobou.

Rušení musí spočívat v lidském chování, nemusí být ale zaviněné, nebo aby vědomě směřovalo k rušení držby. Je skoro jisté, že většina rušebních činů bude mít povahu konání, patrně však nelze vyloučit ani opomenutí.

Je otázkou, jestli se může posesorní žalobou bránit proti imisím. Zřejmě bude třeba připustit ochranu proti těm imisím, které mají původ v chování rušitele a mají „hmotnou“ podstatu. Zřejmě nebude ani možné zapomenout na ochranu proti „nehmotným“ imisím dosahujícím mimořádné intenzity. Rušit držbu lze i hlukem, lze ale i znemožnit fyzické užívání drženého pozemku. Věc je ovšem sporná, a to mimo jiné i proto, že by v tomto případě bylo ke zjištění, zda došlo k zásahu do držby, třeba rozsáhlejší dokazování, které se v posesorním řízení nepředpokládá.

Platí zde, že „dobrá víra“ neomlouvá, je proto třeba tuto žalobu připustit proti každému rušení, které se neopírá o právní důvod, byť i bylo provedeno na základě domnělého úředního povolení.

I když má někdo právo na držbu, není oprávněn ji uplatnit svémocně.

Žalobce se podle zákona může domáhat, aby „se rušitel rušení zdržel a vše uvedl v předešlý stav“. Tato žaloba tak směřuje ke stejnému plnění jako žaloba negatrní (§ 1042). Zatímco je vztah mezi stranami rozhodnutím o negatrní žalobě, pokud jde o žalované rušení vlastnictví, definitivně upraven, rozhodnutí o žalobě posesorní proti rušení držby nevytváří překážku věci rozhodnuté pro pozdější negatrní žalobu. Dáme-li příklad, že nepodaří-li se žalobci prokázat, že byl držitelem, nebo podá-li žalobu pozdě, bude v posesorním řízení neúspěšný, může však nabýt ochrany v řízení petitorním, jinými slovy v řádném soudním řízení o ochranu práva. V tom však již nebude jeho úspěch závislý na prokázání rušené držby, ale na zásahu do jeho práva.

V posesorním řízení podle § 1003 se držitel nemůže domáhat náhrady škody, to lze učinit v petitorním řízení podle obecných předpisů o náhradě škody.⁹⁸

⁹⁸SPÁČIL, J. et al. Občanský zákoník III. Věcná práva. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2013, s. 113 - 117

Ochrana držby před prováděním stavby (§ 1004):

1) Je-li držitel prováděním stavby ohrožen v držbě nemovité věci nebo může-li se pro to důvodně obávat následků uvedených v § 1013 a nezajistí-li se proti němu stavebník cestou práva, může se ohrožený držitel domáhat zákazu provádění stavby. Zákazu se držitel domáhat nemůže, jestliže ve správním řízení, jehož byl účastníkem, neuplatnil své námitky k žádosti o povolení takové stavby, ač tak učinit mohl.

2) Dokud není o záležitosti rozhodnuto, může soud zakázat, aby se stavba prováděla. Hrozí-li však přímé nebezpečí, nebo dá-li žalovaný přiměřenou jistotu, že věc uvede v předešlý stav a nahradí škodu, ale žalobce jistotu za následky svého zákazu nedá, soud nezakáže, aby se zatím v provádění stavby pokračovalo, ledaže zákaz odůvodňují okolnosti případu.⁹⁹

Jestliže dochází k rušení prováděním nebo odstraněním stavby nebo jiného zařízení, platí zvláštní pravidlo vztahující se na ochranu držby. Příčinou je omezení této ochrany ve prospěch zohlednění práv toho, kdo stavbu provádí. Jde o preventivní žalobu a musí být splněny tyto kumulativní podmínky:

1. Ohrožení držby nemovité věci při provádění stavby nebo důvodná obava z imisí (§ 1013 nového občanského zákoníku).¹⁰⁰

Ohroženým držitelem je držitel „nemovité věci“.¹⁰¹ Nemovité věci jsou pozemky a podzemní stavby se samostatným účelovým určením, jakož i věcná práva k nim a práva, která za nemovité věci prohlásí zákon. Stanoví-li jiný právní předpis, že určitá věc není součástí pozemku, a nelze-li takovou věc přenést z místa na místo bez porušení její podstaty, je i tato věc nemovitá.¹⁰²

Předmětem je na základě znění zákona držba nemovité věci, resp. ochrana držitele před budoucími imisemi. Ve skutečnosti ale o ochranu práva držet věc patrně nejde. I z odstavce 2 tohoto ustanovení, kde se hovoří o jistotě za náhradu (budoucí) škody či o uvedení do předešlého stavu, je zřejmé, že jde o preventivní ochranu před vážnou škodou, způsobenou prováděním stavby, a před imisemi vznikajícími v této souvislosti.¹⁰³

⁹⁹zákon č. 89/2012 Sb., nový občanský zákoník. § 1004

¹⁰⁰BEZOUŠKA, P., PIECHOWICZOVÁ, L. Nový občanský zákoník. Nejdůležitější změny. 1. vydání, Olomouc: ANAG, 2013, s. 137

¹⁰¹SPÁČIL, J. et al. Občanský zákoník III. Věcná práva. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2013, s. 119

¹⁰²zákon č. 89/2012 Sb., nový občanský zákoník. § 498 odst. 1

¹⁰³SPÁČIL, J. et al. Občanský zákoník III. Věcná práva. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2013, s. 119

2. Stavebník se proti držiteli nezajistil cestou práva (podle občanského soudního řádu).¹⁰⁴

„Zajištěním cestou práva“ se rozumí zajištění soudní cestou, hlavně negativní určovací žalobou. Je otázkou, zda pod tento pojem lze řadit i zajištění ve stavebním řízení, rozhodně ale jde v tomto řízení dosáhnout stejného výsledku, jak ostatně vyplývá z druhé věty komentovaného ustanovení.¹⁰⁵

3. Ve správním řízení o povolení stavby držitel uplatnil své námitky nebo je nemohl uplatnit.¹⁰⁶

O námitkách stavebněprávní povahy v případě této žaloby rozhodne stavební úřad. Stavební zákon je však seznámen s tím, že budou vzneseny i námitky občanskoprávní povahy, o kterých rozhodne stavební úřad sám, ovšem se dvěma výjimkami: nesmí jít o námitky týkající se „existence práva nebo rozsahu vlastnických práv“¹⁰⁷.

Druhá věta prvního odstavce vylučuje z ochrany některé případy, kdy bylo možno uplatnit námitky v řízení „o povolení stavby“.¹⁰⁸

Svépomocná ochrana držby (§ 1006):

Dle občanského zákoníku č. 40/1964 Sb. byl držitel povinen se obrátit na orgán státní správy nebo na soud. Nově se může držitel bránit proti svémocnému rušení do jeho práv i sám. Může se i zmocnit věci, která mu byla odňata (§ 1006), nesmí však při tom překročit meze nutné obrany (§ 2905), tj. že obrana nesmí být zjevně nepřiměřená (více v následující kapitole).¹⁰⁹

Svépomoc je dovolená, jen pokud to zákon výslovně připouští (viz § 14). Držiteli náleží právo se v mezích nutné obrany nejen proti svémocnému rušení bránit, ale může se i věci, jež mu byla odňata, znovu zmocnit. To, že se držitel, jehož držbu někdo svémocně ruší tím, že se mu snaží odejmout věc, může v rámci nutné obrany proti rušení bránit, je zjevné. Věc tu nevyžaduje výklad. V méně

¹⁰⁴BEZOUŠKA, P., PIECHOWICZOVÁ, L. Nový občanský zákoník. Nejdůležitější změny. 1. vydání, Olomouc: ANAG, 2013, s. 137

¹⁰⁵SPÁČIL, J. et al. Občanský zákoník III. Věcná práva. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2013, s. 119

¹⁰⁶BEZOUŠKA, P., PIECHOWICZOVÁ, L. Nový občanský zákoník. Nejdůležitější změny. 1. vydání, Olomouc: ANAG, 2013, s. 137

¹⁰⁷zákon č. 183/2006, stavební zákoník. § 114 odst. 3

¹⁰⁸SPÁČIL, J. et al. Občanský zákoník III. Věcná práva. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2013, s. 120

¹⁰⁹Nový občanský zákoník. Vlastnictví a další věcná práva. Konkrétní změny. Podrobnější úprava držby a sousedských práv. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/vecna-prava/konkretni-zmeny/podrobnejsi-uprava-drzby-a-sousedskych-prav/>

složitějších rušení je možná svépomoc jen v rámci nutné obrany, protože závažnost újmy je tu nižší, mohou být využity pouze slabší prostředky.

Je též otázkou, v jaké době smí rušený držitel věc, která mu byla odňata, svépomocí získat zpět. Pokud navazuje ochrana držitele bezprostředně na rušební čin, pak jde o jeden skutek, jeden rušební čin, a zákon umožňuje v rámci tohoto skutku věc zase narušiteli v mezích nutné obrany odejmout. Exituje-li však mezi rušebním činem a obranou časová prodleva, není možno bránit držbu svémocně, ale je nutné se obrátit na soud.¹¹⁰ „V dané souvislosti vzniká základní otázka, zda je možno použít svépomoc k obnovení právního stavu, resp. k odstranění protiprávního stavu, který již kratší nebo delší dobu trval jako důsledek předcházejícího neoprávněného zásahu narušitele práva. Pokud sporné strany nedosáhnou odstranění sporu jednáním založeným na souhlasně projevené vůli, nelze připustit jednostranný, svépomocný zásah subjektu, který se domnívá, že „je zřejmě v právu“, resp. že do jeho právní sféry „zřejmě neoprávněně zasáhla“ druhá strana sporu. Domnívá-li se tedy kterýkoliv soukromoprávní subjekt, že vzniklým protiprávním stavem je zkrácen ve svých právech, nemůže řešit a odstranit vzniklý spor sám svým jednostranným svépomocným zásahem. Řešit spor o právo a vynutit obnovení právního stavu vůči narušiteli právního řádu může v právním státě jedině nezávislý a nestranný soud. Jakýkoliv jiný postup by byl v rozporu se základními idejemi právního státu.“¹¹¹

Žaloba proti vypuzení z držby (§ 1007):

- 1) Byl-li držitel z držby vypuzen, může se na vypuditeli domáhat, aby se zdržel dalšího vypuzení a obnovil původní stav. Proti žalobě na ochranu držby lze namítnout, že žalobce získal proti žalovanému nepravou držbu, nebo že ho z držby vypudil.
- 2) Vypuzení z držby práv nastane, když druhá strana odepře plnit, co dosud plnila, když někdo zabráni výkonu práva, nebo již nedbá povinnosti zdržet se nějakého konání.

Žaloba proti vypuzení z držby je žalobou jinými slovy na uchování držby. Žalobu je nutné uplatnit do šesti týdnů ode dne, kdy se žalobce dozvěděl o svém právu i o osobě, jež držbu ohrožuje nebo ruší, nejdéle však do jednoho roku ode dne,

¹¹⁰SPÁČIL, J. et al. Občanský zákoník III. Věcná práva. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2013, s. 123

¹¹¹MACUR, J. Svépomoc v právním řádu České republiky. Právní rozhledy. Brno, 1996, č. 3, s. 99

kdy žalobce mohl své právo uplatnit poprvé. Nesplnění kritérií vede k zamítnutí žaloby (§ 1008 nového občanského zákoníku).

Soud nepřihlédne ani k námitce, že žalobce žalovaného z držby dříve vypudil, pokud bude uplatněna až po těchto lhůtách.¹¹²

¹¹²BEZOUŠKA, P., PIECHOWICZOVÁ, L. Nový občanský zákoník. Nejdůležitější změny. 1. vydání, Olomouc: ANAG, 2013, s. 137 - 138

5. Zvláštní instituty související se svépomocí

5.1. Nutná obrana vs. krajní nouze

Případy jednání v krajní nouzi a nutné obraně náleží do úpravy tzv. zvláštní prevence.¹¹³ Nutné je si uvědomit, že trestněprávní úprava nutné obrany a krajní nouze má jinou funkci než úprava soukromoprávní.¹¹⁴ Primárně sledovaným cílem je tedy ochrana subjektivních práv před narušením. Jednání v krajní nouzi a nutné obraně zároveň představuje okolnost vylučující protiprávnost jednání.¹¹⁵

„Okolnosti vylučující protiprávnost musí vždy vyplývat z právního pořádku.“

Vyloučení protiprávnosti se musí týkat celé oblasti právního pořádku, vyplývá to z ucelenosti právního pořádku, zejména z jednotnosti protiprávnosti v celém právním pořádku.¹¹⁶

Jednání provedená na základě nutné obrany nebo krajní nouze má za následek vesměs újmu zájmům, které má právní řád povinnost chránit. Obzvláště se jedná o škodu na zdraví nebo na majetku, může jednat i o omezení osobní svobody. Aniž by materiální účinek nastal, může speciálně jednáním v krajní nouzi dojít k újmě na „právním pořádku“ (např. řidič, odvážející těžce zraněného do nemocnice, jede nepovolenou rychlostí bez řidičského průkazu ulicí, ve které je průjezd zakázán).

Následkem jednání v nutné obraně nebo v krajní nouzi je jednání, které je mnohdy vykonáváno ve stresu a bez možnosti pokojného uvážení situace, proto se má při posouzení přiměřenosti jednání přihlídnout k případnému omluvitelnému vzrušení myslí toho, kdo odvracel útok či nebezpečí.¹¹⁷

Příčinná souvislost mezi zaviněným protiprávním jednáním žalovaného a vznikem újmy na zdraví musí být náležitě prokázána, nelze se spokojit jen

¹¹³FIALA, J., KINDL, M. Občanský zákoník. Komentář. I. díl. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, s. 646

¹¹⁴Obczan. Komunitní portál o rekodifikaci. Důvodová zpráva k § 2905. Dostupné na <https://obczan.cz/zakon/noz/cast-ctvrta/hlava-iii/dil-1/oddil-1?do=detail-item-8162-comments-item-1227-switchExpanded>

¹¹⁵FIALA, J., KINDL, M. Občanský zákoník. Komentář. I. díl. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, s. 646

¹¹⁶LUBY, Š. Prevencia a zodpovednosť v občianskom práve. Sv. I + II. Bratislava, Vydavateľstvo slovenskej akadémie vied., 1959, s. 320 - 321

¹¹⁷RABAN, P. Občanské právo hmotné. Relativní majetková práva. Brno: Václav Klemm, 2013, s. 400 - 401

s pravděpodobností. Nemůžeme ji ale ani nebrat v úvahu jen z toho důvodu, že protiprávní jednání škůdce dosáhlo stávající nežádoucí zdravotní stav poškozeného. Skutečnosti, které se mohou považovat jako příčiny vzniku škody, bez kterých by škodlivý následek nenastal, je nutné posuzovat z toho pohledu, jestli šlo o jednání nebo opomenutí protiprávní. Důkazní povinnosti ohledně protiprávního úkonu i příčinné souvislosti náleží poškozenému. Otázka časové souvislosti mezi porušením právních povinností škůdce a skutkovou událostí, ze které vznikla škoda, není samo o sobě prvořadý. Věcná souvislost příčiny a následku je rozhodující, zatím co časová souvislost napomáhá při posuzování věcné souvislosti.¹¹⁸

Podmínky pro okolnosti vylučujících protiprávnost jsou:

- a) když se zásah nestane jen z úmyslu někoho jiného poškodit, ale stane se skutečným ve prospěch přednějšího společenského cíle
- b) když se zásah stane přiměřeným způsobem a prostředkem zásahu - jinak půjde o exces, jež je protiprávní a za který se zodpovídá.¹¹⁹

Exces se rozumí vybočení z přiměřenosti obrany nebo už co do rozsahu, způsobu obrany, anebo co do použitých prostředků, anebo jiných okolností.¹²⁰

Zásadním rozdílem mezi nutnou obranou a krajní nouzí je, že při nutné obraně jde o obranu vykonávanou vůči protiprávně útočící osobě, zatímco při jednání v ofenzivní krajní nouzi jde o obranu vykonávanou zásahem proti třetí osobě.¹²¹

Můžu tedy tvrdit, že jednání osoby pomáhající jinému v nutné obraně nebo v krajní nouzi je nutné hodnotit z hlediska jejího mínění o povaze a nebezpečnosti útoku, resp. o závažnosti hrozícího následku. Dále je mít na vědomí její psychický stav vyvolaný útokem či jiným nebezpečím, a dále jestli může případný omyl o povaze a nebezpečnosti útoku, resp. závažnosti jiného nebezpečí, zdůvodnit

¹¹⁸HOLUB, M. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání, 1. svazek, Praha: Linde, 2003, s. 455

¹¹⁹LUBY, Š. Prevencia a zodpovednosť v občianskom práve. Sv. I + II. Bratislava, Vydavateľstvo slovenskej akadémie vied, 1959, s. 323

¹²⁰LUBY, Š. Prevencia a zodpovednosť v občianskom práve. Sv. I + II. Bratislava, Vydavateľstvo slovenskej akadémie vied, 1959, s. 357

¹²¹LUBY, Š. Prevencia a zodpovednosť v občianskom práve. Sv. I + II. Bratislava, Vydavateľstvo slovenskej akadémie vied., 1959, s. 338

konkrétními okolnostmi případu, resp. je-li možno v tomto omylu spatřovat její nedbalost.¹²²

5.1.1. Občanskoprávní úprava ve srovnání s trestněprávní

Úprava krajní nouze i nutné obrany je zakotvena i v jiných předpisech. Hlavní význam má pro právo občanské úprava trestněprávní. Přes rozdíly formulací v občanském zákoníku a trestním zákoně je instituty nutné vykládat jednotně. Situace, ve které osoba jedná v nutné obraně nebo krajní nouzi, zpravidla současně znamená hrozbu zásahu do subjektivních občanských práv i hrozbu spáchání trestného činu. Tam, kde se úprava v trestním zákoně a občanském zákoníku rozcházejí, je důležité přijmout výklad příznivější pro obránce. Musím zdůraznit, že i pro občanské právo je použitelná řada závěrů práva trestního, kde je výkladu obou institutů věnována zvýšená pozornost.¹²³ Třebaže by zde bylo vhodné se touto problematikou zabývat, srovnání s trestněprávní úpravou není předmětem mé diplomové práce, a tudíž pozornost na ni opouštím.

5.2. Nutná obrana

Nutná obrana je preventivním opatřením¹²⁴ a jako zvláštní druh svépomoci je v podstatě konáním.¹²⁵

Úkol nutné obrany představuje ochranu společenských, právem chráněných vztahů (udržování jejich stavu ohroženého protiprávním násilím), a to vlastní mocí tam, kde v tom určitém případě nemůže veřejná moc zasáhnout v pravou chvíli.

Situace, ve které je možné jednání v nutné obraně, je představována jistou vzácností, strachem, minimálním rozhodovacím prostorem, omezenými možnostmi a prostředky obrany, zvýšenými psychickými nároky a zpravidla i nemožností přivolání pomoci.

¹²²VOKOUN, R. Vybrané aktuální otázky nutné obrany a krajní nouze. Acta Universitatis Carolinae, Iuridica – Svazek 53, s. 51

¹²³FIALA, J., KINDL, M. Občanský zákoník. Komentář. I. díl. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, s. 646

¹²⁴FIALA, J., KINDL, M. et al. Občanské právo hmotné. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, s. 588

¹²⁵LUBY, Š. Prevencia a zodpovednosť v občianskom práve. Sv. I + II. Bratislava, Vydavateľstvo slovenskej akadémie vied., 1959, s. 341

Protože nutná obrana představuje ochranný prostředek společenských vztahů proti každému protiprávnímu útoku, v případě zavinění útoku napadeným (např. tím, že útočnicka vyprovokoval, nebo ho uvedl do omylu), je oprávněn vykonat nutnou obranu.¹²⁶ Takovým útokem je možné považovat jen aktivní jednání jiného subjektu.¹²⁷ Nutná obrana má obranný, prevenční a ne represivní význam, pro který by byla otázka zavinění důležitá.

Proto i ten, kdo svou vinou vyvolal útok, se může přiměřenou nutnou obranou bránit (např. kdo jiného nějakým způsobem dožene ke zlomyslnému jednání, může se bránit proti tomu, aby mu vyprovokovaný tělesně ublížil, nebo ho dokonce zabil). V takovém případě bez ohledu na to, jestli útok zavinil, avšak tento útok je protiprávní, může si pomoci dovolenou obranou. Tedy zavinění napadnutého neruší protiprávnost útoku, který vyprovokoval.¹²⁸

Při úvaze o použití obranných mechanismů je nemožné žádat, aby zvažovala jejich dvojí význam v působnosti práva trestního a zároveň i občanského. Bylo by bezvýznamné, aby osoba bránící svůj život byla v případném trestním řízení zproštěna obžaloby, protože způsob její obrany nebyl „zcela zjevně nepřiměřený“, ale zároveň přicházelo do úvahy uložení povinnosti k náhradě škody za stejné jednání v civilním řízení, protože způsob její obrany byl v občanskoprávním pojetí „zřejmě nepřiměřený“.¹²⁹

Přiměřenost nutné obrany je důležité posuzovat podle všech okolností jednotlivého případu. Jestliže jednající překročí meze nutné obrany, odpovídá za škodu takto způsobenou.¹³⁰

Podle § 418 odst. 2 zák. č. 40/1964 Sb. obč. zák. neodpovídal za škodu, kdo ji způsobil v nutné obraně proti hrozícímu nebo trvajícímu útoku. O nutnou obranu nešlo, byla-li zřejmě nepřiměřená povaze a nebezpečnosti útoku.¹³¹

Ustanovení o nutné obraně tak v zásadě upravovalo systém náhrady škody vyvolané svépomocí. Jazykový výklad svépomoci § 6 občanského zákoníku

¹²⁶LUBY, Š. Prevencia a zodpovednosť v občianskom práve. Sv. I + II. Bratislava, Vydavateľstvo slovenskej akadémie vied., 1959, s. 345

¹²⁷FIALA, J., HURDÍK, J., KORECKÁ, V. et al. Lexikon občanské právo. 3. svazek, Ostrava: Sagit, 1997, s. 144

¹²⁸LUBY, Š. Prevencia a zodpovednosť v občianskom práve. Sv. I + II. Bratislava, Vydavateľstvo slovenskej akadémie vied., 1959, s. 345

¹²⁹KRÁLÍK, M. Nutná obrana v občanském a trestním právu aneb meze interpretace v právu. Právní rozhledy, 2000, č. 1, s. 8

¹³⁰FIALA, J., HURDÍK, J., KORECKÁ, V. et al. Lexikon občanské právo. 3. svazek, Ostrava: Sagit, 1997, s. 144

¹³¹zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník. § 418

(zák. č. 40/1964 Sb.) poskytoval složitou otázku, proč zákon na jedné straně dovoloval svépomoc i proti trvajícím útokům (tj. v § 418 odst. 2 obč. zák. – nevzniká-li z nutné obrany odpovědnost, nelze patrně než ji považovat za dovolenou), zatímco na druhé straně (tj. v § 6 obč. zák.) proti hrozícímu útoku.¹³²

Zákonnými podmínkami jednání v nutné obraně je hrozící nebo trvajícím útok, přiměřená obrana povaze a nebezpečí útoku a protiprávnost hrozícího útoku.

K útoku je způsobilá fyzická nebo právnická osoba, útok například ze strany zvířete nebo působení přírodních sil není možné.

Dále musí už začít a trvat, jinak by se o nutnou nejednalo. Za podmínky že je dán zřejmý nepoměr mezi útokem a obranou, o nutnou obranu nejde. Je tomu tak i tehdy, když ze strany toho, kdo odvracel útok, dojde potom také k přeměně obrany do útoku (excesu), kdy následkem toho vznikne škoda.

Nutnou obranou by mělo být zpravidla zabráněno vzniku škody, ale může při ní vzniknout někdy stejná škoda, nebo dokonce ještě větší škoda.¹³³

Dokazování okolností svědčících o tom, že se jednalo o konání v rámci nutné obrany, náleží obránci. V jeho prospěch je dokázat, že útok byl protiprávní a že při jeho odvrácení byly splněny všechny podmínky, jež zákon vyžaduje.¹³⁴

5.2.1. Nutná obrana v platném občanském zákoníku

V platném občanském zákoníku stejně jako doposud jsou zakomponovány mezi okolnosti vylučující protiprávnost jednání jednotlivce instituty nutné obrany (§ 2905 nového občanského zákoníku) i krajní nouze (§ 2906 - 2908 nového občanského zákoníku). Stejně tak je jednání v nutné obraně zvláštním případem svépomoci.¹³⁵

Ustanovení o nutné obraně říká v § 2905: Kdo odvrací od sebe nebo od jiného bezprostředně hrozící nebo trvajícím protiprávní útok a způsobí přitom útočnickovi újmu, není povinen k její náhradě. To neplatí, je-li zjevné, že napadenému hrozí vzhledem k jeho poměrům újma jen nepatrná nebo obrana je

¹³²HRUDA, J. Svépomoc v právu proti nekalé soutěži. Právní rozhledy, 2013, č. 10, s. 347

¹³³ŠVESTKA, J., JEHLIČKA, O., ŠKÁRKOVÁ, M. et al. Občanský zákoník. komentář. 10. vydání, Praha: C.H.Beck, 2006, s.703

¹³⁴FIALA, J., KIDL, M. et al. Občanský zákoník. Komentář. I. díl. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, s. 653

¹³⁵RABAN, P. Občanské právo hmotné. Relativní majetková práva. Brno: Václav Klemm, 2013, s. 400

zcela zjevně nepřiměřená, zejména vzhledem k závažnosti újmy útočnicka způsobené odvrácením útoku.¹³⁶

Znaky nutné obrany:

1. V nutné obraně jedná, kdo odvrací od sebe nebo od jiného útok. K tomu je oprávněn kdokoliv, a to sám napadený jednajícím v sebeobraně, nebo též jiná osoba, která vystoupí na jeho ochranu. Není třeba, aby nutná obrana byla posledním možným prostředkem k odvrácení útoku. Napadený nemá povinnost vyhnout se útoku útekem (neplatí zásada subsidiarity).¹³⁷
2. Existence bezprostředně hrozícího nebo trvajícím protiprávního útoku na chráněné občanskoprávní vztahy, především na zdraví, život, resp. na jinou hodnotu osobnosti, na majetek. Jde o chování člověka, kterému vzhledem k době odvrácení bezprostředně útok hrozil, nebo proti kterému byl protiprávní útok veden.¹³⁸
3. Útokem může být pouze úmyslné počínání jiné fyzické popřípadě právnické osoby. Útokem bude většinou konání (např. napadnutí fyzické osoby na ulici útočnickem), nicméně může být útokem i opomenutí (např. vlastník nezadrží svého vycvičeného psa, který někoho ohrožuje).
4. Při nutné obraně nemůže být útok vyvolán zvířetem, působením přírodních sil anebo počínáním osoby duševně choré či dítěte, šlo by pak o obranu v krajní nouzi s podmínkou subsidiarity.¹³⁹
5. Protiprávní útok znamená, že nesmí být v rozporu s objektivním právem. Nebyla by proto např. přípustná nutná obrana proti dovolené svépomoci podle § 14 či oproti oprávněnému úřednímu zákroku, tj. zákroku prováděnému v mezích pravomoci úředního orgánu, popř. v mezích zákona nebo proti zásahu činěnému se souhlasem dotčeného).
6. Bezprostředně hrozící nebo trvajícím útok, resp. probíhající útok znamená, že obrana se musí vždy aktivizovat jen proti přímo hrozícímu nebo trvajícím útokem na zákonem chráněné statky. Není však třeba čekat s obranou, až útok začne, protože by obrana mohla přijít pozdě. Tam, kde útok ještě

¹³⁶zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník, § 2905

¹³⁷FIALA, J., KINDL, M. et al. Občanské právo hmotné. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, s. 588

¹³⁸Nový občanský zákoník. Náhrada újmy. Konkrétní změny. Okolnosti vylučující protiprávnost. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/nahrada-ujmy/konkretni-zmeny/okolnosti-vylucujici-protipravnost/>

¹³⁹KNAPPOVÁ, M., DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J. et al. Občanské právo hmotné 2. 4. vydání. Praha: ASPI, 2006, s. 430

bezprostředně nehrozí (např. se jen připravuje), nebo naopak, kde byl útok už dokonán, nejde o nutnou obranu, neboť obránce již neodvrací útok, ale ve skutečnosti jej oplácí. Odčinit následky útoku již skončeného lze pouze za pomoci příslušných státních orgánů.¹⁴⁰

7. V případě způsobené újmy útočníkovi tudíž zaniká povinnost takovou újmu nahradit. Pokud někdo někoho fyzicky napadne a dotyčný mu v obraně například roztrhá bundu, útočník nemá právo žádat o náhradu škody.¹⁴¹ Toto jednání by nebylo možné uznat za okolnost vylučující protiprávnost, pokud by napadenému hrozila s ohledem na jeho poměry pouze nepatrná újma, anebo by byla obrana zjevně nepřiměřená.¹⁴² Pokud hrozí újma jen nepatrná (ale pouze v tomto případě) požaduje se navíc i přiměřenost obrany. Smysl právního pravidla, které se vztahuje k posouzení hrozící újmy vzhledem k poměrům napadeného, se projeví i v situacích, kdy napadený jedná v hrůze nebo strachu, které nejsou objektivně odůvodněny, ale napadenému se obrana jeví jako nutná – náležejí sem situace napadení žertem, kdy napadený o takovém žertu nemá ponětí a reaguje, jako by šlo o skutečné nebezpečí. Proto je nutné vzít v úvahu omluvitelné vzrušení mysli napadené osoby.¹⁴³
8. Za definici obrany lze spatřovat aktivitu, která směřuje k odvrácení nebo ukončení útoku. Pokaždé směřuje proti útočníkovi. Obránce může být buď ten, proti kterému útok směřuje (sebeobrana), nebo kdokoliv jiný nacházející se v situaci, kdy může aktivně zasáhnout proti bezprostředně hrozícímu narušení práv útokem.¹⁴⁴
9. Obrana nesmí být zcela zjevně nepřiměřená, vysvětluje se jako očividně (jasně) nepřiměřená (nepotřebná) způsobu útoku. Soud musí brát zpravidla v úvahu z objektivní měřítko, a nikoli to, co za zcela zjevně nepřiměřené považoval pouze subjektivně sám ohrožený obránce. Současně soud musí přihlížet ke způsobu útoku (např. zda k němu došlo se zbraní, či bez ní),

¹⁴⁰ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. et al. Občanské právo hmotné 2. 5. vydání. Praha: ASPI, 2009, s. 393

¹⁴¹Nový občanský zákoník. Náhrada újmy. Konkrétní změny. Okolnosti vylučující protiprávnost. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/nahrada-ujmy/konkretni-zmeny/okolnosti-vylucujici-protipravnost/>

¹⁴²RABAN, P. Občanské právo hmotné. Relativní majetková práva. Brno: Václav Klemm, 2013, s. 400

¹⁴³ELIÁŠ, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou a důvodovou zprávou a rejstříkem. Ostrava: Sagit, 2012, s. 1026

¹⁴⁴FIALA, J., KIDL, M. et al. Občanský zákoník. Komentář. I. díl. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, s. 651

jakož i k mimořádné situaci, která byla útokem vyvolána, včetně momentu překvapení, zmatku, strachu a úleku na straně ohroženého obránce, vzniklých jak nenadálostí útoku, tak nutnosti na něho okamžitě reagovat. Nelze přitom přehlížet, že obrana se děje většinou za okolností, ve kterých se ohrožený obránce ještě předtím nikdy v životě nenacházel.¹⁴⁵

10. Přiměřenost musí být ve vzájemném vztahu mezi obranou a útokem. Z pojmu a funkce nutné obrany vyplývá, že při nutné obraně se nejedná o to, aby vznikla újma v co největším měřítku, kterou je možné způsobit útočnickovi, ale o to, aby byl útok odvrácen, resp. zastavil, a tedy obrana musí záviset na tom, jaký je tento útok. Kdyby byl jasný nepoměr mezi újmou hrozící z útoku a újmou hrozící z obrany, nebylo by možné takovou obranu pokládat za přiměřenou. Proto např. nebylo by možné pokládat za přiměřenou obranu, kdyby okradený střílel za prchajícím zlodějem.¹⁴⁶
11. Požadavek přiměřenosti obrany se nerovná požadavku plné úměrnosti (proporcionality) útoku. Proto škoda způsobená jednáním v nutné obraně nemusí být vždy ani menší, ani rovnocenná té, která při útoku hrozila. Tak např. jestliže byl někdo v noci nenadále přepaden útokem jiné fyzické osoby, může tento útok odvracet podle povahy a jednotlivých okolností konkrétního případu i tím způsobem, že útočnicka, resp. některé útočnický, vážně zraní, případně i usmrtí. Naproti tomu, je-li někdo napaden jinou fyzickou osobou pouhými nadávkami a osočováním, tj. verbálně, nelze za přiměřenou nutnou obranu považovat fyzický pútok na takového útočnicka.¹⁴⁷
12. Obránce neodpovídá za škodu, kterou zpúsobil jednáním útočnickovi. Útočnick je v souvislosti s tím povinen nutnou obranu snášet. V případě nutné obrany pak není nutná obrana přípustná.
13. Obránce má právo na náhradu účelně vynaložených nákladů a na náhradu škody, kterou při odvrácení útoku utrpěl. Vyloučení odpovědnosti za škodu se nevztahuje na všechny vzniklé škody zpúsobené jednáním v nutné obraně, ale jen na ty, zpúsobené útočnickovi. Škody zpúsobené třetím osobám odlišným od útočnicka nejsou škodami vzniklými při

¹⁴⁵ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. et al. Občanské právo hmotné 2. 5. vydání. Praha: ASPI, 2009, s. 393 - 394

¹⁴⁶ LUBY, Š., Prevencia a zodpovednosť v občianskom práve. Sv. I + II. Bratislava, Vydavateľstvo slovenskej akadémie vied. 1959, s. 355

¹⁴⁷ KNAPPOVÁ, M., DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J. et al. Občanské právo hmotné 2. 4. vydání. Praha: ASPI, 2006, s. 432

odvrácení útoku. Způsobení škody třetí osobě se posuzuje jako exces z nutné obrany. Odpovědnost obránce za takové vybočení však není automatická. Exces je protiprávním úkonem, obránce za něj tedy bude odpovídat vždy, jen poud to bude dáno jeho zaviněním. Pokud nebude možné alespoň dovést, že obránce sice nevěděl, ale měl a mohl vědět o tom, že jedná protiprávně a že z takového jednání může vzniknout škoda, nebude za takovou škodu odpovídat. Vyloučena není ani spoluodpovědnost útočníka.¹⁴⁸

5.3. Krajin nouze

Konání v krajin nouzi je druhým speciálně upraveným druhem svépomocného jednání¹⁴⁹

Směřuje-li svépomoc proti takovému druhu zásahu do práva, proti němuž je oprávněna zasahovat i státní moc, pokládá se svépomoc za nahrazování státní moci. A státní moc nemůže mít vliv na věci, tedy celkově na přírodu, neboť působí pouze na chování lidí. Například pokud bouře způsobí poškození stromu, který se může každou chvíli vyvrátit či ulomit některá větev a přepadnout na sousední pozemek, nepovažuje se zachránění této situace za svépomoc, protože je nelogické, aby státní moc byla schopna zakázat stromu, aby se následkem bouře nevyvrátil apod. I přesto může mít působení přírodních sil za následek protiprávní stav, je to stav, kdy je někdo povinen v tomto případě strom jakkoliv zneškodnit. Tato povinnost může být prostřednictvím státu nebo svépomocí vynucena.

Platí-li, že svépomoc směřuje proti zásahu do práva, je potřeba zásah vykládat jako protiprávní lidské jednání, pád stromu na sousední pozemek proto není zásahem do práva, je jím až nesplnění povinnosti vlastníka stromu odstranit jej ze sousedního pozemku.¹⁵⁰

¹⁴⁸FIALA, J., KIDL, M. et al. Občanský zákoník. Komentář. I. díl. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, s. 649 - 650

¹⁴⁹RABAN, P. Občanské právo hmotné. Relativní majetková práva. Brno: Václav Klemm, 2013, s. 400

¹⁵⁰PULKRÁBEK, Z. Svépomoc v soukromém právu, Právní rozhledy, 2001, č. 7, s. 305

Stav nebezpečí může být tedy způsobena zejména přírodní událostí (například sněhovou lavinou či záplavou apod.), nevyvolaným útokem zvířete anebo i aktivním jednáním osoby.¹⁵¹

Není nutné, aby se jednání v krajní nouzi konalo ve prospěch jednajícího, naopak je možné konání i v zájmu jiného subjektu, stejně tak ve všeobecném společenském zájmu. Východiskem z toho tedy je, že jednání v krajní nouzi se může uskutečňovat k odvrácení škody od sebe nebo od někoho jiného, nebo i od obou.¹⁵²

Jednání v krajní nouzi přičítá jednajícímu nárok na náhradu škody, které při tomto jednání vznikla, stejně tak i na náhradu účelně vynaložených nákladů. Nárok směřuje proti tomu, kdo škodu nebo nebezpečí jejího vzniku vyvolal, tak i proti tomu, v jehož zájmu bylo jednáno. Nárok je však stejného rozsahu, jako je rozsah škody, která byla odvrácena.¹⁵³

- a) Ten, kdo jednal v krajní nouzi, je vysvobozen od povinnosti nahradit způsobenou škodu.
- b) Ten, kdo vyvolal zmíněný stav, nese povinnost nejen za škodu způsobenou vyvolaným nebezpečím, ale i za škodu, která byla způsobena při odvrácení hrozícího nebezpečí.¹⁵⁴

Obecně platí, že kdo jedná v krajní nouzi, neodpovídá za škodu, kterou svým jednáním způsobí. Jednání v krajní nouzi zakládající povinnost snášet škodu nemá jen ten subjekt, který nebezpečí vyvolal, ale kdokoliv jiný, pokud je zásah do sféry jeho práv nezbytný k odvrácení hrozícího nebezpečí.¹⁵⁵ Mezi hrozící a způsobenou škodou musí být takový poměr, aby škoda způsobená jednáním v krajní nouzi byla menší, toto se nazývá princip proporcionality.¹⁵⁶

Jestliže jsou předpoklady jednání v krajní nouzi dodrženy, avšak konající nedodrží její náležitosti co do zákonem přiznané rozsahu nebo způsobu, jedná se o překročení mezí jednání v krajní nouzi, nebo-li o excés. Překročení a jeho

¹⁵¹ŠVESTKA, J., JEHLIČKA, O., ŠKÁRKOVÁ, M. et al. Občanský zákoník. komentář. 10. vydání, Praha: C.H.Beck, 2006, s. 703

¹⁵²LUBY, Š. Prevencia a zodpovednosť v občianskom práve. Sv. I + II. Bratislava, Vydavateľstvo slovenskej akadémie vied., 1959, s. 375

¹⁵³HENDRY, D. a kol. Právnícký slovník. 1. vydání, Olomouc: C.H.Beck, 2001, s. 287

¹⁵⁴ŠVESTKA, J., JEHLIČKA, O., ŠKÁRKOVÁ, M. et al. Občanský zákoník. komentář. 10. vydání, Praha: C.H.Beck, 2006, s. 703

¹⁵⁵FIALA, J., KIDL, M. et al. Občanský zákoník. Komentář. I. díl. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, s. 646

¹⁵⁶FIALA, J., KINDL, M. et al. Občanské právo hmotné. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 521

následky nejsou v občanském právu nijak zvlášť upravené, protože samostatná úprava není ve své podstatě nutná. Z ustanovení o konání v krajní nouzi vyplývá, že protiprávním konáním je takové, které přesahuje zákonem stanovené meze.¹⁵⁷

Pro dovolené jednání v krajní nouzi je rovněž nutné, že nebezpečí nelze za daných okolností odvrátit jinak, toto se nazývá princip subsidiarity. Obránce si nemůže zvolit, zda se nebezpečí postaví a způsobí jinou škodu, anebo uteče. V případě, že zabrání útěk vzniku větší škody než hrozící, musí zvolit útěk. Způsobení škody musí být až tím posledním východiskem.¹⁵⁸

Protože je pojem krajní nouze v občanském právu jednotný, není možné ho dělit na dvě pojmově rozdílné situace krajní nouze, z nichž jedna je závislá na útočném (ofenzivním) konání proti právnímu poměru, ze kterého nebezpečí nevzniklo, a druhá na obranném (defenzivním) konání proti právnímu poměru, ze kterého nebezpečí pochází.¹⁵⁹

5.3.1. Krajní nouze v platném občanském zákoníku

Podobný případ jako při nutné obraně (§ 2905 nového občanského zákoníku) nastává, pokud někdo způsobí škodu v krajní nouzi (§ 2906 nového občanského zákoníku). Za tu jsou považovány zvláštní situace, které přináší přímé ohrožení života nebo majetku.¹⁶⁰ Náleží do svépomoci v širším pojetí.¹⁶¹

Takovou situaci speciální pravence¹⁶² specifikuje občanský zákoník následovně:

Kdo odvrací od sebe nebo od jiného přímo hrozící nebezpečí újmy, není povinen k náhradě újmy tím způsobené, nebylo-li za daných okolností možné odvrátit nebezpečí jinak, nebo nezpůsobí-li následek zjevně stejně závažný nebo

¹⁵⁷LUBY, Š. Prevencia a zodpovednosť v občianskom práve. Sv. I + II. Bratislava, Vydavateľstvo slovenskej akadémie vied., 1959, s. 383

¹⁵⁸FIALA, J., KINDL, M. et al. Občanské právo hmotné. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s.

521

¹⁵⁹LUBY, Š. Prevencia a zodpovednosť v občianskom práve. Sv. I + II. Bratislava, Vydavateľstvo slovenskej akadémie vied., 1959, s. 363

¹⁶⁰Nový občanský zákoník. Náhrada újmy. Konkrétní změny. Okolnosti vylučující protiprávnost. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/nahrada-ujmy/konkretni-zmeny/okolnosti-vylucujici-protipravnost/>

¹⁶¹FIALA, J., KINDL, M. Občanský zákoník. Komentář. I. díl. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, s. 646

¹⁶²HOLUB, M. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání, 1. svazek, Praha: Linde, 2003, s. 455

ještě závažnější než újma, která hrozila, ledaže by majetek i bez jednání v nouzi podlehl zkáze. To neplatí, vyvolal-li nebezpečí vlastní vinou sám jednající.¹⁶³

Znaky:

1. Jednáním v krajní nouzi je jednání subjektu, jímž od sebe nebo od někoho jiného odvrací přímo hrozící nebezpečí újmy.¹⁶⁴ Krajní nouze je tedy chápána jako situace, kdy hrozí nebezpečí, jež nelze odvrátit jinak než způsobením škody, ale menší než té, která hrozí.
2. U nebezpečí je nutné, aby hrozilo (nemůže jít o trvalý soustavný stav), a to přímo (bezprostředně). Krajní nouze vylučuje protiprávnost jen při odvrácení nebezpečí, které jednající sám nevyvolal.¹⁶⁵ Takové nebezpečí není ohrožený povinen snášet. Jestliže má ohrožený povinnost nebezpečí snášet (např. lékař, hasič, policista aj.), není to krajní nouze.¹⁶⁶
3. Přímost v sobě zahrnuje jednak bezprostřednost z pohledu časového a jednak reálnost vzniku škody s ohledem na intenzitu nebezpečí. Přímosti ohrožení odpovídá na straně obránce nutnost okamžitého, bezprostředního rozhodnutí směřujícího k odvrácení nebezpečí.¹⁶⁷ Kdo například vyprovokuje nějakého psa a bude tak nebezpečí jeho útoku, se nemůže dovolat krajní nouze a vysvobození od povinnosti k náhradě škody, jestliže zraní, nebo zabije útočícího psa, aby se zachránil.¹⁶⁸ Dále pokud někdo při hašení požáru ve svém bytě vytopí i sousedy, nebude povinen hradit takto způsobenou škodu. Nicméně ani toto pravidlo neplatí vždy. Neuplatní se například, pokud by dotyčný člověk způsobil požár sám či měl zjevně možnost nebezpečí odvrátit bezpečnějšími prostředky (§ 2906).¹⁶⁹

¹⁶³SVEJKOVSKÝ, J. a kol. Nový občanský zákoník. Srovnání nové a současné úpravy občanského práva. 1. vydání, Praha: C.H.Beck, 2012, s. 653-654

¹⁶⁴RABAN, P. Občanské právo hmotné. Relativní majetková práva. Brno: Václav Klemm, 2013, s. 400

¹⁶⁵ELIÁŠ, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou a důvodovou zprávou a rejstříkem. Ostrava: Sagit, 2012, s. 1026

¹⁶⁶KNAPPOVÁ, M., DVORÁK, J., ŠVESTKA, J. et al. Občanské právo hmotné 2. 4. vydání. Praha: ASPI, 2006, s. 434

¹⁶⁷LUBY, Š. Prevencia a zodpovednosť v občianskom práve. Sv. I + II. Bratislava, Vydavateľstvo slovenskej akadémie vied., 1959, s. 368

¹⁶⁸ELIÁŠ, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou a důvodovou zprávou a rejstříkem. Ostrava: Sagit, 2012, s. 1026

¹⁶⁹Nový občanský zákoník. Náhrada újmy. Konkrétní změny. Okolnosti vylučující protiprávnost. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/nahrada-ujmy/konkretni-zmeny/okolnosti-vylucujici-protipravnost/>

4. Fyzická i právnická osoba, která ale pouze prostřednictvím fyzických osob, jež za ni jednájí, jsou oprávněny jednat v krajní nouzi. Nemusí jít o osobu, již přímo hrozí vznik škody, ale i o kohokoliv jiného, pokud bude bránit ohroženou osobu. Obecně není možné vázat pomoc jinému ve stavu nebezpečí na jeho souhlas. Osoba, již hrozí nebezpečí, nemusí o hrozbě ani o tom, že dochází k obrannému jednání jiné osoby v její prospěch, vědět.
5. Obránce nemusí být způsobilý k právním úkonům, nemusí se jednat ani o osobu zletilou. Důležitá je jen schopnost aktivně jednat proti hrozícímu nebezpečí.
6. Pokud bylo možné nebezpečí odvrátit jinak, je třeba brát v úvahu jen ty možnosti, kterými bylo možno odvrátit nebezpečí včas. Do volby mezi možnými způsoby odvrácení hrozícího nebezpečí se vždy promítají subjektivní okolnosti na straně odvracejícího.¹⁷⁰
7. Když někdo vyvolá nebezpečí a následně ho sám odvrací, nejedná v krajní nouzi a bude povinen k náhradě případné škody. Pomáhá-li někdo ohroženému v krajní nouzi, má právo na náhradu škody, kterou přitom utrpěl. Náhrada škody mu náleží pouze do výše škody, která byla odvrácena.¹⁷¹
8. Při jednání v krajní nouzi dochází ke střetu dvou chráněných zájmů, přičemž její imanentní vlastností je, že jeden z nich bude narušen, aby se předešlo narušení druhého.¹⁷² Jednání v krajní nouzi je tudíž okolností vylučující protiprávnost úkonu. Podmínkou vyloučení protiprávnosti zmíněného jednání je ale dodržení zásady subsidiarity (tzn. nemožnost odvrácení hrozícího nebezpečí jinak) a stejně tak je výhradou, že člověk odvracející nebezpečí, se zachová podle zásady proporcionality, tj. nezpůsobí následek ještě větší, než ten který hrozil.¹⁷³ To se posoudí podle poměru hodnot, jejichž ztráta hrozí, a hodnot, které mají být obětovány. Je proto jisté, že k záchraně svého vlastního života se může obětovat i cizí

¹⁷⁰FIALA, J., KINDL, M. Občanský zákoník. Komentář. I. díl. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, s. 647

¹⁷¹FIALA, J., KINDL, M. et al. Občanské právo hmotné. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 522

¹⁷²FIALA, J., KINDL, M. Občanský zákoník. Komentář. I. díl. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, s. 647

¹⁷³FIALA, J., HURDÍK, J., KORECKÁ, V. et al. Lexikon občanské právo. 3. svazek, Ostrava: Sagit, 1997, s. 83

- majetek, naproti tomu se ale nemůže obětovat cizí život (rozdíl je proti tomu jednání v nutné obraně, při níž je možné i beztrestné zabití útočníka).
9. Okolnosti vzniklé na základě krajní nouze vyžadují též objektivní posouzení, je ale nutné brát v úvahu i osobní situaci toho, kdo se v nouzi naskytl, k potřebě rychlého rozhodnutí, k případnému stresu (omluvitelnému vzrušení mysli) a dalším faktorům, ze kterých je jasné, co si zasahující měl a mohl ještě vzhledem k situaci uvědomit. Musí být také zvažováno, že určitou situaci může vnímat ten, kdo ji následně v klidu hodnotí jinak, a jinak člověk, který se ocitne v bezprostředním ohrožení.¹⁷⁴
10. O vykročení (excesu) z rámce krajní nouze jde tehdy, nebyli-li splněny zákonem stanovené podmínky. O odpovědnosti za škodu při vykročení z rámce krajní nouze platí totéž, co bylo zmíněno již výše o vykročení z rámce nutné ochrany.¹⁷⁵

¹⁷⁴ELIÁŠ, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou a důvodovou zprávou a rejstříkem. Ostrava: Sagit, 2012, s. 1026 - 1027

¹⁷⁵ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. et al. Občanské právo hmotné 2. 5. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, s. 396

6. Závěr

Ochrana subjektivních práv, tzn. ochrana svépomocí, ochrana poskytovaná soudy a ochrana držby znamená pro každého jednotlivce podstatný význam. I přesto, že se stanoví, že žádný účastník občanskoprávních vztahů není oprávněn jednostranně zasahovat do občanskoprávních vztahů, ale musí se obrátit na k tomu příslušné orgány veřejné moci, existuje jedna zvláštní výjimka, jež právě byla tématem mé diplomové práce, a to je svépomoc v občanském právu. Protože je dovolena pouze při splnění daných podmínek, které mají částečně jinou úpravu než doposud, byla potřeba je pro čtenáře dostatečně vysvětlit. V práci jsem tudíž chtěla vyličit, co pojem svépomoc znamená, jak ho lze charakterizovat obecně, zmapovat jeho a v platném občanském zákoníku i v souvislosti k zvláštním druhům svépomoci a pro širší rozhled přiblížit ostatní způsoby ochrany subjektivních práv.

Práce je rozdělena, jak už jsem v úvodu uvedla do šesti kapitol včetně úvodu a závěru, a to na pojem svépomoci, na právní úpravu v moderním právu, na další způsoby ochrany občanského subjektivního práva a na instituty se svépomocí související. V práci šlo spíše o popis de lege lata, nečinila hodnocení ochrany subjektivních občanských práv ani nutné obrany a krajní nouze v občanském právu de lege ferenda.

Zákoník se hlavně zaměřuje na iniciativu jednotlivce a poskytuje mu co ochranu v co největším měřítku. Svépomoc je určena pro případy, kdy by ochrana poskytovaná orgány veřejné moci přišla pozdě. V tom případě je subjekt oprávněn realizovat ochranu svého práva vlastní mocí a silou, tzn. bez pomoci někoho třetího a zároveň v mezích zákona. „Za vlastní moc a sílu“ se považuje i svépomoc, kterou vykoná zákonný zástupce nebo zmocněná osoba ohroženým.

Do ustanovení svépomoci (§ 14) se zavádí dvě nové skutkové podstaty, jež první z nich upozorňuje, že je při ohrožení práva potřebné zvážit výběr objektivně přiměřeného způsobu odvrácení hrozby. K tomu musí být zřejmé, že veřejná moc nemůže včasné zasáhnout k ochraně práv ohroženého.

Druhá skutková podstata se zaměřuje na rychlou reakci člověka při bezprostředním ohrožení jeho práva. Ve velkém počtu případů je rozrušen, a proto je přiměřenost způsobu svépomoci posuzována z pohledu toho, jak by se jevila jednotlivci, jež by byl ve stejné pozici jako ohrožený. Už se tedy nejedná

o objektivně posuzovanou přiměřenost. V takovém případě není ani potřebné zkoumání toho, jestli je pomoc veřejné moci dosažitelná. Nicméně po svépomocném zajištění práva je jednající osoba povinna se obrátit na orgán veřejné moci, a to zásadně na soud. Představuje zvláštní druh svépomoci, jejíž skutková podstata nebyla v soukromém právu dosud upravena. Záleží proto na judikatuře, jak s novou úpravou v současném právním životě bude pracovat. Z mého pohledu to považuji praktické. Například se zde ukládá možnost ostražky v obchodě zadržet zloděje za účelem zjištění jeho osobních údajů, zajištění případných důkazů apod.

Někteří právní teoretici sdílí názor, že má být svépomoc uplatňována jen v nezbytné míře. Jiní se od tohoto názoru odklánějí a zdůrazňují její rozsáhlejší uplatnění. Ke druhému názoru se přikláním i já. Moderní doba a celkový společenský život to vyžaduje k jejich současným potřebám.

A jak je to s otázkou soudní ochrany a ochranou držby? Právo na soudní ochranu je obsaženo v čl. 36 odst. 1 Listiny a dále pak v Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a svobod. V občanském zákoníku je vyjádřeno v § 12 a stanoví, že každý, kdo se cítí ve svém právu zkrácen, je oprávněn žádat ochrany u příslušného orgánu veřejné moci. Orgánem veřejné moci se rozumí správní orgán a ve zvláštních případech i jiný orgán veřejné moci. Aby tyto podmínky mohly platit, nesmí být v soudní ochraně jakékoliv překážky a soudní proces musí být spravedlivý. K tomuto ustanovení se pojí § 13, který zakotvuje důvodné očekávání, které spočívá v obecném zakotvení ochrany subjektivních práv. Jeho koncepce se pojí k zásadě „setrvat na rozhodnutém“. Důležité ale je, aby se obecná zákonná ustanovení vykládala a užívala vzhledem k aktuální společenské a ekonomické situaci.

Ochrana držby nahrazuje dosavadní ustanovení ochrany pokojného stavu a je upravena v § 1003 a násl. V práci jsem prováděla rozbor jednotlivých jejích ustanovení. Myšlenky a odůvodnění směřovaly k tomu, že je důležitější zabezpečit ochranu přímo držby a ne se zabývat ochranou pokojného stavu z obecného hlediska. S touto myšlenkou se shodují, jelikož tím byl podle zákonodárce vyřešen problém týkající se rozlišení povah občanskoprávních věcí v tom ohledu, zda mají náležet pod pravomoc soudů nebo správních orgánů.

Poslední částí cíle mé diplomové práce bylo podat i výklad o nutné obraně a krajní nouzi, jež jsou zvláštními případy svépomoci a zároveň okolnostmi vylučující protiprávnost. Proto si myslím, že je vhodné jejich shrnutí i závěru celé práce.

V nutné obraně jedná ten, kdo od sebe nebo od někoho jiného odvrací bezprostředně hrozící nebo trvající protiprávní útok. Při jednání v nutné obraně neplatí zásada subsidiarity. To znamená, že nutná obrana není posledním možným prostředkem k odvrácení útoku. V tomto ohledu je útokem zpravidla konání, může jím však být i opomenutí. Podle soudní praxe je patrné, že se počátek obrany musí vždy nastat jen proti přímo hrozícímu nebo trvajícímu útoku na zákonem chráněné statky. V souvislosti tím se nemusí čekat s obranou, až útok začne, protože by obrana mohla přijít pozdě. K obraně se též váže její zcela zjevná nepřiměřenost, na což bych zde chtěla upozornit. Vysvětluje se jako očividně, resp. jasně nepřiměřená způsobu útoku. Nutná obrana musí být přiměřená především ke způsobu útoku, proto by například nebylo možné pokládat za přiměřenou obranu, kdyby okradený střílel za prachajím zlodějem.

Jestliže je způsobena útočnickovi újma není ohrožený povinen k její náhradě. Jedná se o škodu, která je způsobena pouze útočnickovi, neplatí tedy vyloučení odpovědnosti na všechny vzniklé škody. Míra způsobené újmy se následně posuzuje ve vztahu k poměrům napadeného. Projeví se v situaci, kdy napadený jedná v hrůze či strachu a obrana se napadenému jeví jako nutná.

Institut nutné obrany hraje v našem životě důležitou roli. Důsledky jednání, které mohou být podřazeny pod nutnou obranu, v případě, že se tak nestane, často zasahují nejen do sféry majetkové, ale také do oblasti osobní svobody a integrity jednotlivce.

Krajní nouze se vyznačuje vývojem událostí, jež směřují velmi rychle ke škodě. Není možné dlouhé rozhodování, je nutné zakročit proti rozhodnutí rychle, přičemž nerozhoduje ani původ nebezpečí. Toto nebezpečí je způsobeno zejména přírodní událostí, nevyvolaným útokem zvířete apod. Jednání v krajní nouzi může být i ve prospěch někoho jiného nejen jednajícím a subjektem jednajícím v krajní nouzi může být jak fyzická, tak právnická osoba. Subjekt však nemusí odvracet nebezpečí pouze od sebe ale i od někoho jiného, kdy nebezpečí musí hrozit a to přímo. Jestliže je ohrožený povinný snášet nebezpečí, nejde o krajní nouzi. Příímý zásah je pak ve vzájemném vztahu s bezprostředností. Všechny okolnosti, které nastanou v souvislosti s krajní nouzí, požadují objektivní posouzení, musí se hledět na osobní situaci toho, kdo se v nouzi nachází.

Celkově svépomoc a vůbec ochrana subjektivních práv je v současném právním řádu garantována na dobré úrovni. Přínosem mé diplomové práce měl být komplexní přehled problematiky související s institutem svépomoci. Jistě jsem ale

téma zcela nevyčerpala, neboť je to velice rozsáhlá problematika a zasluhuje v budoucnu mnohem více pozornosti.

7. Resume

The subject and also the topic of my thesis is self-help in civil law. Self-help represents one of the kinds of protection of a subjective right. It means the only exception when every one can adequately help himself to reach his right if threatened assuming that it is obvious that the intervention of public power would come too late.

The thesis consists, including the introduction and the conclusion, of six chapters. After the introduction there is chapter connected only with self-help. I define the expression of self-help in general where I put pressure on its basic characteristics and the situations when the law allows self-help as an exception from the rule that the protection of rights violation or Great to the rights is the exclusive competence of the state. Of course in my thesis self-help is also being compared with the powers as „a possibility to make some one act in a certain way, even if he does not want to behave in this way by himself“. Self-help is based on the will of getting an object or a right even if the person does not have the authorization for this. In this chapter are also defensive and attacking self-help included, where the defensive self-help is used against an active intervention and the attacking self-help is connected with the defence against neglect. And last but not least I can not forget about the principle of equality which rules all over the legal system.

In the third chapter I deal with the topic of self-help in terms of modern law, particularly I focus on the Civil Code where I mention the code itself but most of all I explain the points which must be fulfilled to avoid the deviation from self-help. The most important is the part dedicated to the correct legislation. I consider necessary to clarify the main idea of the valid Civil Code and afterwards two new merits of self-help.

To make sure that there are even other ways of protection of a subjective civil right, I introduce also the judicial protection and security of tenure as a specific type of self-help.

The last one chapter deals with the institutes connected with self-help. These are the right of self-defence and necessity which belong to special prevention.

8. Literatura

Knižní zdroje:

BAMBERGER, H., G., ROTH, H. Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 1, München: C.H.Beck, 2003

BEZOUŠKA, P., PIECHOWICZOVÁ, L. Nový občanský zákoník. Nejdůležitější změny. 1. vydání, Olomouc: ANAG, 2013

DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013

ELIÁŠ, K. Návrh českého občanského zákoníku: snaha o změnu paradigmat. In Reforma súkromého práva a srednej a východnej Európe. Sborník příspěvků z konference X. Lubyho právnické dni. Bratislava: IURA EDITION, 2009

ELIÁŠ, K. Návrh českého občanského zákoníku: snaha o změnu paradigmat. In Reforma súkromého práva a srednej a východnej Európe. Sborník příspěvků z konference X. Lubyho právnické dni. Bratislava: IURA EDITION, 2009 s. 309 a 311. citováno dle HANDLAR, J. Nový občanský zákoník – nenaplněná východiska. Právní rozhledy. č. 23, Brno, 2010

ELIÁŠ, K. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek. Praha: Linde, 2008

ELIÁŠ, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou a důvodovou zprávou a rejstříkem. Ostrava: Sagit, 2012

ELIÁŠ, K. a kol. Občanské právo pro každého. Pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013

FIALA, J., HURDÍK, J., KORECKÁ, V. et al. Lexikon občanské právo. 3. svazek, Ostrava: Sagit, 1997

FIALA, J., KINDL, M. et al. Občanské právo hmotné. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007

FIALA, J., KINDL, M. et al. Občanské právo hmotné. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009

FIALA, J., KINDL, M. et al. Občanský zákoník. Komentář. I. díl. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009

GERLOCH A. Teorie práva. 4. vydání, Plzeň: Aleš Čeněk s.r.o., 2007

HAMANN, L., DRÁBEK, J. in op. cit. sub 8, s. 22, s odkazem na CALMANN, R. Der unlautere Wettbewerb. Kommentar. Mannheim: Verlag J. Bensheimer, 1929, s. 103. citováno dle HRUDA, J. Svépomoc v právu proti nekalé soutěži. Právní rozhledy, 2013, č. 10

HENDRY, D. a kol. Právní slovník. 1. vydání, Olomouc: C.H.Beck, 2001

- HOLUB, M. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání, Praha: Linde, 2003
- HURDÍK, J., HRUŠÁKOVÁ, M. Úvod do soukromého práva. 2. vydání, Brno: MU, 2002
- HURDÍK, J., LAVICKÝ, P. Systém zásad soukromého práva. Svazek č. 381. Dotisk 1. Vydání. Masarykova univerzita. Brno: Tribun s.r.o., 2010
- JANEČKOVÁ, E., HORÁLEK, V., ELIÁŠ, K. et al. Encyklopedie pojmů nového soukromého práva, Praha: Linde, 2012
- KNAPP, V. Teorie práva. 1. vydání, Praha: C.H.Beck, 1995
- KNAPPOVÁ, M., DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J. et al. Občanské právo hmotné 2. 4. vydání. Praha: ASPI, 2006
- LUBY, Š. Prevencia a zodpovednosť v občianskom práve. Sv. I + II. Bratislava, Vydavateľstvo slovenskej akadémie vied., 1959
- PLECITÝ, V., KOCOUREK, J., HLAVSA, P. Civilní kodexy, Občanský zákoník, Občanský soudní řád, Výklad, judikatura, související předpisy. EUROUNION, Praha, 2001
- RABAN, P. Občanské právo hmotné. Relativní majetková práva. Brno: Václav Klemm, 2013
- SCHELLOVÁ, I., SCHELLE, K. Civilní kodexy. 1811-1950-1964. Brno: Doplněk, 1993
- SPÁČIL, J. et al. Občanský zákoník III. Věcná práva. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2013
- SVEJKOVSKÝ, J. a kol. Nový občanský zákoník. Srovnání nové a současné úpravy občanského práva. 1. vydání, Praha: C.H.Beck, 2012
- ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. Občanské právo hmotné 1. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009
- ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. et al. Občanské právo hmotné 2. 5. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009
- ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. et al. Občanský zákoník. Komentář. Svazek 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014
- ŠVESTKA, J., JEHLIČKA, O., ŠKÁRKOVÁ, M. a kol. Občanský zákoník, komentář. 10. vydání, Praha: C.H.Beck, 2006
- ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁRKOVÁ, M. et al. Občanský zákoník I. Komentář. Praha: C.H.Beck, 2009

Odborné články:

ELIÁŠ, K. Další etapa zrodu. Právní rádce, č. 4, 2008

ELIÁŠ, K. Proč se svépomoci říká svépomoc. Právní rozhledy. 2003, č. 10

HRDLIČKA, J. Civilní následky nedovolené svépomoci. Právník. 1971

HRUDA, J. Svépomoc v právu proti nekalé soutěži. Právní rozhledy. 2013, č. 10

KNAPP, V. Člověk, občan a právo. Právník, 1992, č. 1, s. 10 citováno dle HURDÍK, J., LAVICKÝ, P. Systém zásad soukromého práva. Svazek č. 381. Dotisk 1. Vydání 1. Masarykova univerzita. Brno: Tribun s.r.o., 2010

KRÁLÍK, M. Nutná obrana v občanském a trestním právu aneb meze interpretace v právu. Právní rozhledy, 2000, č. 1

MACUR, J. Svépomoc v právním řádu České republiky. Právní rozhledy. Brno, 1996, č. 3

MENOUŠEK A. Moc a právo. Právník. 1901

PULKRÁBEK, Z. Svépomoc v soukromém právu. Právní rozhledy. 2001, č. 7

VOKOUN, R. Vybrané aktuální otázky nutné obrany a krajní nouze. Acta Universitatis Carolinae, Iuridica – Svazek 53

Elektronické zdroje:

Důvodová zpráva k § 14 na ObcZan, komunitní portál o rekodifikaci; dostupné na <https://obczan.cz/zakon/noz/cast-prvni/hlava-i/dil-3?do=detail-item-43-comments-item-199-switchExpanded>

Nový občanský zákoník. Obecná část. Moderní úprava vyzkoušeného a tradičního. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/obecna-cast/obecne/>

Nový občanský zákoník. Obecná část. Úpravy v NOZ. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/obecna-cast/predmet-upravy/>

Nový občanský zákoník. Vlastnictví a další věcná práva. Konkrétní změny. Podrobnější úprava držby a sousedských práv. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/vecna-prava/konkretni-zmeny/podrobnejsi-uprava-drzby-a-sousedskych-prav/>

Nový občanský zákoník. Náhrada újmy. Konkrétní změny. Okolnosti vylučující protiprávnost. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/nahrada-ujmy/konkretni-zmeny/okolnosti-vylucujici-protipravnost/>

Obczan. Komunitní portál o rekonstrukci. Důvodová zpráva k § 2905. Dostupné na <https://obczan.cz/zakon/noz/cast-ctvrta/hlava-iii/dil-1/oddil-1?do=detail-item-8162-comments-item-1227-switchExpanded>

Odpovědnost za škodu *Mgr. Marek Doleček*. Dostupné na <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/opu-odpovednost-za-skodu-4756.html#!>

ZDENĚK KÜHN. Zadržení zloděje v samoobsluze podle nového občanského zákoníku. Dostupné na http://jinepravo.blogspot.cz/2013/05/zadrzeni-zlodeje-v-samoobsluze-podle_10.html

Sporné řízení.
http://cs.wikipedia.org/wiki/Sporn%C3%A9_%C5%99%C3%ADzen%C3%AD

Právní předpisy:

Zákon č. 89/2012 Sb., nový občanský zákoník

Zákon č. 183/2006 Sb., stavební zákoník

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád

Evropská úmluva o ochraně lidských práv

Listina

Ústava

Judikatura:

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6. 9. 2007, sp. zn. 25 Cdo 365/2006

Usnesení nejvyššího soudu ze dne 17. 5. 2006, sp. zn. 8 Tdo 572/2006 nebo rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 9. 9. 2010, sp. zn. 1 As 34/2010 citováno dle BEZOUŠKA, P., PIECHOWICZOVÁ, L. Nový občanský zákoník. Nejdůležitější změny. 1. vydání, Olomouc: ANAG, 2013

Usnesení NS ze dne 17. 5. 2006, sp. zn. 8 Tdo 572/2006. Dostupné na <http://kraken.slv.cz/8Tdo572/2006>